

DIŞ BAKIŞ

TÜRK'ÜN GÖZÜNDEN DIŞ POLİTİKA

DOÇ DR. Umut UZER
DR. MEHMET BABACAN
FARUK BAYBARS

NESRİN KALKAN OKUR
ÖMER KALAYCI
SERKAN YILDIZ

ORTA DOĞU

OKUYUCULARA MESAJ

Türk Dış Politikası Araştırma Merkezi (TUDPAM) olarak, Dış Bakış dergimizin Haziran sayısında Orta Doğu bölgesine dair güncel, derinlikli ve çok katmanlı analizleri siz değerli okurlarımızla buluşturmanın heyecanını yaşıyoruz. Orta Doğu, tarihsel süreklilikler ile kırılmaların iç içe geçtiği, güvenlikten suya, kimlikten anlatıya kadar geniş bir yelpazede küresel güç mücadelelerinin sahnesi olmayı sürdürmektedir. Bu sayımızda, alanında uzman akademisyenlerin ve araştırmacıların kaleme aldığı özgün çalışmalarla, bölgenin farklı yönlerine ışık tutuyoruz.

Doç. Dr. Umut Uzer, “Filistin’in Devletlik Vasfı: Ulusçuluk ve Ulusötesi bir Mesele” başlıklı çalışmasında, Filistin’in devlet olarak tanınırlığı bağlamında ulus-devlet kavramını, tarihsel arka planla birlikte değerlendirirken, bu meselenin sadece yerel değil, aynı zamanda ulusötesi boyutlarına da dikkat çekiyor.

Dr. Mehmet Babacan, “Normalleşmeden Restleşmeye, Restleşmeden Kontrollü Gerginliğe” başlıklı yazısında, Türkiye’nin Orta Doğu politikalarında son yıllarda yaşanan değişken diplomatik eğilimleri, aktörler arası geçişli ilişki biçimleri çerçevesinde inceliyor.

Faruk Baybars, “Orta Doğu’daki PKK Varlığı” başlıklı analizinde, terör örgütünün bölgedeki faaliyetlerini, yerel ve küresel aktörlerle ilişkilerini, Türkiye’nin güvenlik perspektifi üzerinden ele alıyor.

Nesrin Kalkan Okur, “ABD’nin Orta Doğu Politikasında Türkiye’yi Baskılama Stratejisi” başlıklı çalışmasında, Amerikan dış politikasının son dönemde Türkiye’ye yönelik uyguladığı dolaylı ve doğrudan baskı araçlarını stratejik hedefler bağlamında değerlendiriyor.

OKUYUCULARA MESAJ

Ömer Kalaycı, “Su Fakiri Ortadoğu ve Olası Yeni Su Krizleri” başlıklı yazısında, bölgenin giderek derinleşen su sorununu, çevresel faktörlerle birlikte jeopolitik ve insani kriz riskleri açısından analiz ediyor.

Serkan Yıldız, “Gölgelerin Ötesindeki Savaş: Orta Doğu’da Bilişsel Harekât ve Anlatı Mühendisliği” başlıklı makalesinde, bölgedeki enformasyon savaşlarını, anlatı inşasını ve kamuoyu yönlendirmelerine dair bilişsel stratejileri detaylandırıyor.

Bu sayımız, Orta Doğu’yu yalnızca çatışmaların, krizlerin ve diplomatik girişimlerin sahnesi olarak değil; aynı zamanda stratejik, çevresel ve bilişsel mücadelelerin kesişim alanı olarak ele alıyor. Türkiye’nin bölgeye dair dış politikasını anlamak ve anlamlandırmak isteyenler için bu analizlerin bütüncül bir perspektif sunacağına inanıyoruz.

TUDPAM olarak, bu değerli çalışmaları sizlerle paylaşmanın gururunu taşıyor; katkı sunan tüm yazarlarımıza ve siz kıymetli okurlarımıza teşekkürlerimizi sunuyoruz. Orta Doğu’nun geleceğini şekillendirecek gelişmeleri yakından takip etmeye ve bilimsel katkılar sunmaya kararlılıkla devam edeceğiz.

HÜSEYİN YELTİN
TUDPAM BAŞKANI

İÇİNDEKİLER

02 DOÇ. DR. Umut Uzer

Filistin'in Devletlik Vasfı: Ulusçuluk ve Ulusötesi Bir Mesele

07 DR. MEHMET BABACAN

Normalleşmeden Restleşmeye,
Restleşmeden Kontrollü Gerginliğe:
"Son Dönem Türkiye-İsrail
İlişkilerinde Dinamikler

20 FARUK BAYBARS

Orta Doğu'daki Pkk Varlığı

32 NESRİN KALKAN OKUR

ABD'nin Orta Doğu Politikasında
Türkiye'yi Baskılama Stratejisi

35 ÖMER KALAYCI

Su Fakiri Orta Doğu Ve Olası Yeni Su
Krizleri

39 SERKAN YILDIZ

Gölgelerin Ötesindeki Savaş: Orta
Doğu'da Bilişsel Harekât ve Anlatı
Mühendisliği

Dergi Hakkında

Türk Dış Politikası Araştırma Merkezi © 2025

İMTİYAZ SAHİBİ
HÜSEYİN YELTİN

DERGİ EDITÖRÜ
ZEYNEP GİZEM ÖZPINAR
AHMET ZİYA GÖKALP

DİL EDITÖRÜ
SİMANUR ŞEN

YAYIN KURULU
MUSTAFA METİN KAŞLILAR
ANIL UĞUR

SAYFA VE KAPAK TASARIM
GÖRKEM BERK GEDİKLİ

Bu dergide yer alan düşünce ve görüşler tamamen yazarların şahsi fikirlerini yansıtmaktadır. Yayınlanan içerikler hiçbir şekilde herhangi bir kurum, kuruluş veya çalışanının resmi görüşlerini temsil etmez. Dergi, içerikte yer alan bilgilerin doğruluğu konusunda herhangi bir taahhütte bulunmaz ve okuyucuların kendi analizlerini yapmalarını teşvik eder.

TÜRK DIŞ POLİTİKASI ARAŞTIRMA MERKEZİ

E-Posta: info@tudpam.org

“Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 5’inci maddesinin 2’nci fıkrası çerçevesinde bandrol taşıması zorunlu değildir.”

FİLİSTİN'İN DEVLETLİK VASFI: ULUŞÇULUK VE ULUSÖTESİ BİR MESELE

DOÇ. DR. UMUT UZER
TARAFINDAN YAZILDI

Dünya siyasetinde son yüz yıldır merkezî bir konumda bulunan Filistin meselesi; toprak, milliyetçilik, kimlik, eşitlik ve self determinasyon ilkeleri etrafında devam etmekte olup, zaman zaman kısmen unutulup zaman zaman ise alevlenmektedir. Bu çalışmada konuya hem ulusçuluk hem ulusötesi adalet çerçevesinden bakılacaktır.

Siyasi ve hukuki olarak Filistin'den bahsedildiği zaman Doğu Kudüs, Batı Şeria ve Gazze Şeridi kastedilmektedir. İsrail'in 1967 Altı Gün Savaşı'nda Ürdün ve Mısır'ın kontrolündeki toprakları işgal etmesiyle beraber 'işgal altındaki topraklar' sorunu ortaya çıkmıştır. Diğer bir deyişle Filistin ulusal hareketinin kurmak istediği devlet bu toprakları kapsamaktadır. Ayrıca vurgulanmalıdır ki Ürdün'ün Batı Şeria ve Doğu Kudüs'ü, Mısır'ın ise Gazze'yi 1948-1967 yılları arasında kontrol ettikleri dönemde Filistin Devleti'nin kurulmasına yönelik bir çabaları olmadığı gibi böyle bir gelişmenin karşısında durmuşlardır.

Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ)'nün 1964 yılında kurulması ve daha önce 1959 yılında Yaser Arafat (1929-2004) tarafından kurulan el-Fetih teşkilatının FKÖ'nün içinde üstünlük sağlaması üzerine, 1960'ların sonlarında Filistinliler uluslararası ilişkilerde bağımsız bir aktör olarak ortaya çıkmıştır. Filistinli gerillalar geleneksel kefiyeleriyle dünya gündeminde, gazeteler ve televizyonlar aracılığıyla yer alırlarken, dünya sol hareketleriyle de yakın ilişkiler kurmuşlardır. Bunlara Alman Kızıl Ordu Hizbi (RAF) [1], Japon [2] ve Türk [3] sosyalistleri örnek verilebilir. Dünya devrimi için önemli bir sembol olan Filistin, dünya sosyalistleri için Batı emperyalizmine karşı savundukları bir mesele olmuştur Öbür taraftan FKÖ, ilk yıllarda İsrail'e karşı askerî operasyonlarla Filistin meselesini dünya gündeminde tutmaya çalışmakta ve uluslararası örgütlerde belirli bir tanınma sağlamaktaydı.

*Filistinli gerillalar
geleneksel
kefiyeleriyle dünya
gündeminde,
gazeteler ve
televizyonlar
aracılığıyla yer
alırlarken, dünya sol
hareketleriyle de
yakın ilişkiler
kurmuşlardır.*

FİLİSTİN'İN DEVLETLİK VASFI: ULUŞÇULUK VE ULUŞÖTESİ BİR MESELE

DOÇ. DR. UMUT UZER

Örneğin FKÖ, Birleşmiş Milletler'de 1974 yılında gözlemci statüsünü kazanmış, böylelikle genel kurul toplantılarına katılabilmektedir. 1988 yılında Filistin Devleti'nin bağımsızlığını ilan etmesi üzerine BM'deki ismi FKÖ yerine 'Filistin' olarak değiştirilmiş, 2012 yılında ise 'BM'ye üye olmayan gözlemci devlet' statüsünü kazanmıştır.

Arap Birliği ve İslam İş Birliği teşkilatlarında ise tam üye olarak temsil edilen Filistin Devleti, 147 devlet tarafından tanınmaktadır. Tanınma konusunda ciddi bir sorun yaşamayan Filistin Devleti, devletlik vasfı açısından eksiklikler yaşamaktadır. 1933 tarihli Devletlerin Hak ve Ödevlerine İlişkin Montevideo Konvansiyonu'na göre devletlerin sahip olmaları gereken özellikler daimî nüfus, tanımlanmış toprak, hükûmet ve diğer devletlerle ilişkiye geçme kapasitesidir. [4]Bu kriterlere baktığımız zaman, Filistin bunları karşılayamamakta. Çünkü Batı Şeria'nın çoğu İsrail tarafından kontrol edilmekte olup, sadece Filistin şehirlerini Filistinliler yönetmektedir. Ayrıca İsrail ordusu, Ramallah veya Cenin gibi şehirlere askerî operasyonlar düzenlemektedir. Doğu Kudüs ise tamamen İsrail'in kontrolünde bulunmaktadır. Gazze Şeridi'ni ise 2005 yılında tahliye eden İsrail, 2007 yılında Hamas'ın iktidara gelmesi üzerine buraya bir ambargo uygulamış 2023 savaşında ise Gazze'yi büyük ölçüde işgal etmiştir. Bununla beraber Filistin'in bölünmüşlüğü ve trajedisi daha da perçinlenmiştir.

7 Ekim 2023'ten önce de iki devletli çözüm oldukça uzaktaydı. Gazze'yi Hamas, Batı Şeria'nın şehirlerini ise FKÖ yönetmekteydi. Ancak bu tarihten sonra yukarıda ifade edildiği gibi İsrail Gazze'ye tekrar girdi ve Batı Şeria'daki saldırılarını da artırdı. Batı Şeria'daki İsrail yerleşimcilerinin sayısı günbegün artıyor ve otoyolları İsrail kontrol etmeye devam ediyor. Dolayısıyla, uluslararası toplumun çoğunluğunun desteklediği iki devletli çözüm, yani İsrail'in yanında bir Filistin Devleti gerçeğinden oldukça uzak bir durum varken, şimdi ise bu gerçeklikten daha da uzak bir görünüş söz konusudur.

*Gazze Şeridi'ni ise
2005 yılında tahliye
eden İsrail, 2007
yılında Hamas'ın
iktidara gelmesi
üzerine buraya bir
ambargo uygulamış
2023 savaşında ise
Gazze'yi büyük
ölçüde işgal etmiştir.*

FİLİSTİN'İN DEVLETLİK VASFI: ULUSÇULUK VE ULUSÖTESİ BİR MESELE

DOÇ. DR. UMUT UZER

Dolayısıyla Filistin ulusal taleplerinin tatmin edilmesi için ciddi uluslararası sempati olmasına rağmen buna ulaşılması oldukça zor gözükmemektedir.

Ulusötesi Bir Mesele Olarak Filistin

Burada vurgulanması gereken nokta, Filistin sadece Filistinliler, Araplar ve Müslümanlar için değil, çok farklı kökenlerden gelen insanlar için bir adalet, eşitsizlik, ayrımcılık ve baskı meselesi olarak algılanmaktadır. Aslında entelektüel köklerini Edward Said (1935-2003) gibi Filistinli bir akademisyenin attığı ve genel olarak sömürgecilik, eşitlik ve ayrımcılık gibi kavramlara karşı çıkanların oluşturduğu günümüzün Filistin hareketi, içinde farklı kökenlerden gelen insanları barındırmaktadır. Geçmişte daha çok sol ve İslamcı hareketlerin savunduğu Filistin meselesi, günümüzde farklı din ve milletten insanların mobilize olduğu bir konu hâline gelerek ulusötesi bir hâl aldı. Tabii bazıları konuya ümmet dayanışması açısından bakarken, Filistinlilerin içinde ve liderliğinde Müslümanların yanında her zaman Hristiyanların da olduğuna dikkat çekmek gerekir.

Ancak Filistin meselesi, zaten bilmekten çok hissetmek ve ezilmişliğe karşı bir isyan olarak günümüzde kendisini gösteriyor ve İsrail'in meşruiyetini sorguluyor. Ancak öbür taraftan Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, Hollanda, Çek Cumhuriyeti ve Arjantin gibi devletlerden güçlü bir destek alan İsrail, gittikçe daha sert pozisyonlar almaya hazır olduğunu ve 13 Haziran 2025 tarihinde İran'a yaptığı saldırıyla daha da cüretkâr olduğunu gösterdi.

Sonuç olarak; Filistin meselesine dünyada sempatinin artmasıyla beraber Filistin Devleti'ni tanıyan devletlerin arasına İsveç (2014), Norveç (2024) ve Slovenya (2024) gibi Avrupa devletleri de girmiştir. Ayrıca Fransa bile Filistin Devleti'ni tanımayı değerlendirmektedir. Bütün bunların yanında Amerikan toplumunda İsrail'e destek azalıyor. [5]

Geçmişte daha çok sol
ve İslamcı hareketlerin
savunduğu Filistin
meselesi, günümüzde
farklı din ve milletten
insanların mobilize
olduğu bir konu hâline
gelerek ulusötesi bir hâl
aldı.

FİLİSTİN'İN DEVLETLİK VASFİ: ULUSÇULUK VE ULUSÖTESİ BİR MESELE

DOÇ. DR. UMUT UZER

Buna rağmen ikinci Trump iktidarında ilk döneminden (2017-2021) bile daha fazla ölçüde İsrail taraftarı kadrolar Trump tarafından atandı ki bunlar arasında Savunma Bakanı Pete Hegseth ve Amerika'nın İsrail Büyükelçisi Mike Huckabee özellikle sayılmalıdır. Dolayısıyla Filistin meselesi sadece Orta Doğu'da değil, aynı zamanda Batı ülkelerinin iç siyasetlerini de etkileme kapasitesine sahiptir. Ancak günümüz koşullarına bakıldığında Filistin Devleti'nin hukuki bir entiteden gerçek siyasi bir gerçekliğe dönüşmesi zor gözükmemekte. Tabii Filistinlilerin 100 yılı aşkın bir süredir devam eden mücadelelerine devam edeceklerine de şüphe yok.

Doç. Dr. Umut UZER - 2011 yılından beri İstanbul Teknik Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri/Sosyoloji bölümünde tam zamanlı öğretim üyesi olarak çalışan Umut Uzer, aynı zamanda bu üniversitenin Siyaset Çalışmaları yüksek lisans programında ve Siyasal ve Toplumsal Düşünceler doktora programında dersler vermektedir. Yazdığı kitaplar dışında, Türk milliyetçiliği, Türk dış politikası, Türkiye'de Filistin algısı, Türkiye-İsrail ilişkileri ve Orta Doğu üzerine İngilizce, Türkçe ve Almanca olarak yaptığı yayınlar uluslararası ve ulusal dergilerde basılmıştır. Yazmış olduğu kitaplar: An Intellectual History of Turkish Nationalism: Between Turkish Ethnicity and Islamic Identity (2016), Identity and Turkish Foreign Policy: The Kemalist Influence in Cyprus and the Caucasus (2010).

FİLİSTİN'İN DEVLETLİK VASFİ: ULUSÇULUK VE ULUSÖTESİ BİR MESELE

DOÇ. DR. UMUT UZER

KAYNAKÇA

- [1] Bacon, Tricia. "The Red Army Faction: Pursuing Palestinian Partners", Why Terrorist Groups Form Alliances, 103-107. RAF'ın liderleri Andreas Baader ve Ulrike Meinhof Lübnan ve Suriye'deki Filistin kamplarında 1970- 1971 yıllarında gerilla eğitimi aldılar, "Palestine Group Linked to Terrorists of 14 Nations", The New York Times, 26 Haziran 1978.
- [2] Randall, Jeremy. "Global Revolution Starts with Palestine: The Japanese Red Army's Alliance with the Popular Front for the Liberation of Palestine", Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East (2023) 43 (3): 358–369.
- [3] Uzer, Umut. <https://www.palquest.org/en/highlight/37683/turkey-and-palestine-question>
- [4]chromeextension://efaidnbmnnnibpcajpcgglefindmkaj/https://www.ilsa.org/Jessup/Jessup15/Montevideo%20Convention.pdf
- [5] BBC, Americans used to be steadfast in their support for Israel. Those days are gone, <https://www.bbc.com/news/articles/cr4n90g6v9qo>

NORMALLEŞMEDEN RESTLEŞMEYE, RESTLEŞMEDEN KONTROLLÜ GERGİNLİĞE: “SON DÖNEM TÜRKİYE-İSRAİL İLİŞKİLERİNDE DİNAMİKLER”

DR. MEHMET BABACAN

TARAFINDAN YAZILDI

Bölgesel ve küresel sistemde büyük bir kırılmaya yol açarak yeni jeopolitik hesapların devreye girmesine neden olan ve “Suriye Devrimi” ile etkilerinin güçlü bir biçimde devam ettiğine tanık olduğumuz Arap Uyanışı/Baharı’nın şüphesiz Türk dış politikası üzerine de güçlü etkileri olmuştur. Bu bağlamda Mısır, Tunus, Libya, Yemen, Suriye, Bahreyn gibi geniş bir ölçeğe yayılan devrim dalgaları esnasında bahse konu ülkelerde siyasal erke sahip olanlara halkın taleplerine kulak verme çağrısı yapan Ankara, kitlelerin demokratik ve meşru haklara ulaşma çabalarını da desteklemiştir. Özellikle 2013 sonrasında halk devrimlerinin karşı devrimci ters dalgalarla karşılaşp bölgenin (Orta Doğu) küresel ve bölgesel aktörlerin gerek doğrudan gerekse vekil unsurlar üzerinden örtük/dolaylı jeopolitik mücadelelerine sahne olması Türkiye’nin yaklaşımının değişmesine neden olmuştur. Öncelikle kendi ulusal güvenlik öncelikleri temelinde Irak ve Suriye gibi ülkelerde güçlenmeye başlayan, IŞİD tehlikesi ve PKK/PYD etkinliğine karşı aksiyon alan Ankara, hemen hemen diğer bütün bölgesel aktörler (İran, İsrail, Suudi Arabistan vb.) gibi daha güvenlikçi ve proaktif bir dış politikaya yönelmiştir.

10 yılı aşkın bir süredir devam eden iç savaş ve çatışma ortamıyla birer küresel kriz hâline gelen Suriye’de iktidarı bırakmak istemeyen Beşar Esad, Rusya ve İran gibi aktörlerin desteğiyle ayakta kalmaya çalışırken, İsrail’le de çok da istikrarlı olmayan ilişkilere sahip olmuştur. Hatta bu ülkede artan İran ve Hizbullah etkisi Tel Aviv’in işine gelmese de İsrail, Beşar Esad’ı “tanıdık düşman” olarak nitelmiştir. İsrail, özellikle Arap devrimleri sürecinde bölgede etkisini artıran IŞİD, El-Kaide ve Boko Haram gibi radikal örgütler ve devlet dışı silahlı aktörler bağlamında artan güvenlik tehditlerinin bir süre sonra kendi varlığına yöneleceği endişesiyle Esad’ın ardından Suriye’de iktidara radikal ve cihatçı Sünni yönetimlerin gelebileceğini değerlendirmiş ve Esad’ın yönetimde kalmasını tercih eder hâle gelmiştir. Türkiye’nin Suriye devrimi çerçevesinde ÖSO örneğinde somutlaştığı üzere muhalefete siyasi, diplomatik ve askerî destek vermesi, Suriye krizinde Tel Aviv ve Ankara’nın farklı kutuplarda yer almasını doğurmuştur.

Özelde Suriye krizi, genelde ise Arap devrimleri kapsamında Orta Doğu alt sisteminde demokratik hak talepleriyle başlayan süreçlerin bir süre sonra bölgesel ve küresel aktörlerin jeopolitik güç mücadelesine dönüştüğü bir konjonktürde, İsrail ve Türkiye birçok çatışma bölgesinde farklı bloklarda yer alarak karşı karşıya gelmiştir.

NORMALLEŞMEDEN RESTLEŞMEYE, RESTLEŞMEDEN KONTROLLÜ GERGİNLİĞE: “SON DÖNEM TÜRKİYE-İSRAIL İLİŞKİLERİNDE DİNAMİKLER”

DR. MEHMET BABACAN

Ancak bundan da öte Türkiye-İsrail ilişkilerinin yapısal, tarihsel birtakım dinamiklerin etkisi altında şekillenmesi yanında Türkiye'nin İsrail politikasının Filistin politikasının bağımlı değişkeni olarak ortaya çıkmasının payı büyüktür. Bu nedenle çok boyutlu bir tarihsel, siyasal ve kültürel arka plan araştırması yapılmadan ikili ilişkilerin bugününü anlamlandırmak ve geleceğini konumlandırmak pek de sağlıklı ve nitelikli bir eylem olmayacaktır.

Türkiye-İsrail İlişkilerinde Dinamikler ve Tarihsel Arka Plan

Aslına bakılırsa birçok kaynakta Türkiye ve İsrail'in Orta Doğu'daki tek demokratik ülkeler olduğu belirtilmektedir ve İsrail, 1948'de kuruluşunu ilan ettiğinde onu ilk tanıyan Müslüman ülke Türkiye olmuştur.[ii] Ancak tarihsel perspektif bize Türkiye'nin bu tarihten itibaren Filistinli Arap ulusunun tezlerine ağırlık veren bir yaklaşımı benimsediğini ve uluslararası ve bölgesel platformlarda bu yönde argümanlar ortaya attığını göstermektedir.

Türkiye; tarihsel, dinsel ve kültürel unsurların yanı sıra dış politikasına hâkim olan “barışçıl yaklaşım”, “diplomasiye öncelik verilmesi” ve “insani dış politika” gibi enstrümanlara vurgu yapan bir anlayışla hareket ettiğinden, bizatihi kendini Filistin halkının yanında bulmuştur. Arap-İsrail savaşlarından bugüne tarih; birçok kez Tel Aviv yönetimini işgalci, kural ve hukuk dışı, saldırgan olarak yazarken Filistin'in ve Filistinlilerin “Nekbe”den bu yana ağır zulüm ve baskı altında mücadelesini devam ettirdiğini de tüm insanlığı ve uluslararası toplumu tanık tutarak konumlandırmıştır. Böyle bir durumda 1990'larda gündeme gelen “Orta Doğu Barış Süreci” dahi çeşitli nedenlerden dolayı yoluna devam edemez hâle geldiğinde Türkiye, Suudi Arabistan ve diğer bölgesel aktörler Filistin'de kalıcı ve sürdürülebilir bir barışı inşa etmek için birçok plan ve yol haritası hazırlamıştır.

1990'larda gündeme
gelen “Orta Doğu Barış
Süreci” dahi çeşitli
nedenlerden dolayı
yoluna devam edemez
hâle geldiğinde Türkiye,
Suudi Arabistan ve
diğer bölgesel aktörler
Filistin'de kalıcı ve
sürdürülebilir bir barışı
inşa etmek için birçok
plan ve yol haritası
hazırlamıştır.

NORMALLEŞMEDEN RESTLEŞMEYE, RESTLEŞMEDEN KONTROLLÜ GERGİNLİĞE: “SON DÖNEM TÜRKİYE-İSRAİL İLİŞKİLERİNDE DİNAMİKLER”

DR. MEHMET BABACAN

Ancak Filistin'deki durumun çözümsüz ve girişimlerin de başarısız kalmasını işgal politikalarına ve siyonist-revizyonist emellerine daha uygun bulan Tel Aviv, her seferinde barış görüşmelerini sonuçsuz ve faydasız bırakmaya gayret etmiştir.

Bu noktada Türkiye'nin aktivist bir barış girişimi olan “Mavi Marmara” olayı dahi iki ülke arasında etkileri uzun yıllar sürecektir bir gerginliğin ve çatışmacı soğuk atmosferin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Dahası, İsrail-Türkiye ilişkilerine soğuk duş etkisi yapan olay ve dinamikler bununla da sınırlı kalmamış; “alçak koltuk krizi”, “Davos (One Minute) olayı”, “Kudüs'ün başkent ilan edilmesi” gibi tepkisellik derecesi Türk siyaseti ve kamuoyunda çok yüksek olan krizler söz konusu olmuştur. Ankara'nın Tel Aviv'le olan ekonomik, ticari, toplumsal, diplomatik ve diğer ilişkileri de sürekli siyasi ilişkilerin gölgesi altında kalmış ve konjonktürel özellikler göstermiştir. Söz gelimi; Mavi Marmara krizinin ardından Türkiye, İsrail'deki büyükelçisini geri çağırarak Tel Aviv'deki diplomatik misyonunu “ikinci kâtiplik” düzeyine düşürmüştür.

Türkiye ile İsrail arasındaki ilişkiler, Filistin politikası ekseninde ve onun gölgesinde şekillenen ve dalgalı bir seyir izleyen yapıya sahipken, ikili ilişkileri çoğu kez Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'yle olan ilişkiler, bölgedeki Arap devletleriyle olan ilişkiler gibi unsurlar da etki altına almıştır. Türkiye'nin İran, Suriye, Suudi Arabistan, Ürdün ve Filistin Özerk Yönetimi gibi birçok bölge ülkesiyle olan ilişkileri İsrail'i yakından ilgilendirmiştir. Bu bağlamda Ankara'nın Hüsnü Mübarek sonrası süreçte Mursi önderliğindeki Müslüman Kardeşler (İhvan) rejimine verdiği destek, Camp Daviddüzeninin ve dolayısıyla meşruiyet zemininin kaybolacağı endişesini taşıyan İsrail'i oldukça tedirgin etmiştir.

Türkiye ile İsrail arasındaki ticari ilişkilere bakıldığında ise bunun yukarıda da ifade ettiğimiz gibi dönemsel olarak yaşanan siyasi olay ve krizlerden etkilenecek dalgalı bir seyir izlediği tahlil edilse de herhangi bir kesintiye uğramadan yapılan ikili anlaşma ve taahhütler bağlamında günümüze kadar istikrarlı bir biçimde geldiği ifade edilebilir.

Türkiye'nin aktivist bir barış girişimi olan “Mavi Marmara” olayı dahi iki ülke arasında etkileri uzun yıllar sürecektir bir gerginliğin ve çatışmacı soğuk atmosferin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

NORMALLEŞMEDEN RESTLEŞMEYE, RESTLEŞMEDEN KONTROLLÜ GERGİNLİĞE: “SON DÖNEM TÜRKİYE-İSRİL İLİŞKİLERİNDE DİNAMİKLER”

DR. MEHMET BABACAN

Aksa Tufanı sonrası süreç: Gazze Soykırımı ve Suriye Devrimi Kapsamında İlişkiler

7 Ekim 2023 tarihi Orta Doğu coğrafyası için bölgesel bir kırılma noktasını işaret ederken, Gazze bağlamında saldırgan politikalarıyla öne çıkan Netanyahu yönetimini bölge ve sistem için önemli bir güvenlik problemi olarak gündeme getirmiştir. Aşırı sağcı ve terörist Netanyahu rejimi, Hamas tarafından gerçekleştirilen bu baskını bahane ederek yıllardır abluka altındaki Gazze Şeridi'ne yoğun ve kapsamlı bir kara harekâtı başlatmış; yaklaşık 2 milyon insanın yaşadığı bölgede katliam ve soykırıma girişmiştir. ABD tarafından desteklenen ve yoğun bir biçimde fonlanan, eğitilen, silah, mühimmat, araç-gereç ve istihbarat desteği yapılan İsrail ordusu (IDF), sivilleri hedef alan terör eylemleriyle uluslararası kamuoyunun tepkisini toplayarak bir yandan küresel bir intifadaya yol açmıştır.

Diğer yandan kendisine karşı yükselen uluslararası muhalefet karşısında dezenformasyona başvurarak “meşru müdafaa” yapmakta olduğu gibi mesnetsiz, irrasyonel ve gülünç bir gerekçenin arkasına sığınmayı yeğlemiştir. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de özellikle kamuoyu ve iç siyaset (siyasi partiler, STK’lar, baskı grupları vb.) bağlamında aşırı tepki toplayan İsrail’in Gazze soykırımı boykot, protestolar ve kınamalarla topyekûn bir ulusal reaksiyon düzeyine ulaşmıştır. Tam da bu noktada Arap devrimlerinin ortaya çıkardığı yeni jeopolitik mücadelenin ardından durulmaya başlayan ve normalleşme eğilimine giren Türkiye-İsrail ilişkileri tekrar soğuk bir atmosfere girerek telafisi mümkün olmayan agresyon ve restleşmelerle dolu karanlık bir ortama hapsolmuştur.

Tel Aviv yönetiminin Gazze soykırımı devam ederken, yine Arap devrimlerinin ortaya çıkardığı en büyük kriz ve çatışma bölgesi olan Suriye’de muhaliflere karşı direnen Esad rejimi büyük bir güç kaybı yaşayarak iktidarı bırakmak zorunda kalmış ve “Suriye Devrimi” halkın lehine sonuçlanmıştır.

İsrail’in Gazze
soykırımı boykot,
protestolar ve
kınamalarla
topyekûn bir ulusal
reaksiyon düzeyine
ulaşmıştır.

NORMALLEŞMEDEN RESTLEŞMEYE, RESTLEŞMEDEN KONTROLLÜ GERGİNLİĞE: “SON DÖNEM TÜRKİYE-İSRAİL İLİŞKİLERİNDE DİNAMİKLER”

DR. MEHMET BABACAN

“Heyet’üt Tahrir-Şam” (HTŞ)’nin rejim güçlerini bertaraf ederek ve Halep, Hama, Humus düzleminde elde ettiği başarılar neticesinde başkent Şam’ı ele geçirmesinin ardından yaklaşık 61 yıllık Baas rejimi son bulmuş ve Suriye’de halkın sevinç ve muhalefetin zafer gösterileri arasında Ahmed el-Şara idaresinde bir geçiş hükûmeti oluşturulmuştur. Türkiye’nin diplomatik, askerî ve siyasi yönden büyük desteğine mazhar olan Suriye muhalefeti, Esad rejiminin devrilmesinin ardından sürekli bir biçimde Ankara’yla irtibat hâlinde olmuş ve Türkiye’nin devlet tecrübesinden yararlanma yolunu tercih etmiştir.

Bütün bu gelişmeleri dikkatle takip eden ve Esad sonrası süreçte Suriye’deki kazanımlarını ve işgal ettiği bölgeleri sürdürülebilir kılmaya çalışan İsrail, muhalefetin başarısından ve Ankara’yla kurduğu yakın ilişkiden açıkçası pek memnun olmamıştır.

Esasen güç boşluğunun ve iktidar kaybının yaşandığı, devlet kontrolünün olmadığı, kendini savunmayan, zayıf ve istikrarsız bir Suriye, İsrail yönetimi için daha tercih edilebilirken; karşısında gücün temerküz ettiği ve devlet erkini yeniden inşa etmeye başlayan, bu kapsamda tehditlerle mücadele edebilmek için savunma kuvveti oluşturmaya yönelen, üstelik Türkiye gibi bölgesel majör bir aktörden teknik ve fiziki destek alan bir Şam yönetimi, Tel Aviv’in uzun dönem çıkarlarıyla bağdaşmamaktadır.

Bu yüzden hem yıllardır işgal altında tuttuğu Golan ve çevresindeki hâkimiyetini tahkim etmek hem de Ankara’nın desteklediği yeni rejime mesaj vermek amacıyla el-Şara iktidarı sonrası süreçte de Suriye’deki saldırılarına pervasız bir biçimde devam eden Tel Aviv, Şam ve Ankara’nın sinir uçlarıyla oynayarak tahrik etmek istemiştir.

Gazze’deki soykırımı tüm dünyanın gözü önünde devam ettirirken, bir yandan Hizbullah’a yönelik kapsamlı ve stratejik saldırılar gerçekleştiren ve Lübnan topraklarına saldıran, diğer yandan bir başka İran vekili Husilerin varlığı nedeniyle ABD’yle ortak bir biçimde Yemen’e saldıran, kural ve sınır tanımaz Netanyahu yönetimi, Suriye hava sahasını da ihlal ederek çoğu kez bu ülke

*Tel Aviv, Şam ve
Ankara’nın sinir uçlarıyla
oynayarak tahrik etmek
istemiştir.*

NORMALLEŞMEDEN RESTLEŞMEYE, RESTLEŞMEDEN KONTROLLÜ GERGİNLİĞE: “SON DÖNEM TÜRKİYE-İSRAİL İLİŞKİLERİNDE DİNAMİKLER”

DR. MEHMET BABACAN

topraklarında da bombalamalar gerçekleştirmiştir. Bunların bir kısmını Esad sonrası askerî birliklerin ve silah üretim tesislerinin varlığı gerekçesiyle yaptığını iddia ederken diğer birçok saldırısı ise yeni rejime gözdağı olarak yorumlanmıştır.

Suriye Üzerinden Karşılaşma ve Restleşmeler

Suriye’de teritoryal kontrol alanları inşa etmek isteyen ve bunları genişletme eğiliminde olan Tel Aviv, Esad sonrası dönemin belirsizliğini bir avantaj olarak kullanıp bu durumdan faydalanmak isterken karşısına Ankara’nın kararlı ve tavizsiz duruşu çıkmıştır. Baas döneminde ve özellikle Arap ayaklanmaları sürecinde Beşar Esad’ın siyasal erk ve kontrolünün zayıflamasıyla doğru orantılı olarak Hizbullah ve Hamas saldırıları, IŞİD tehlikesi ve diğer milis grupların eylemleri gibi unsurları bahane ederek çoğu kez Suriye topraklarına giren ve hava sahasını da ihlâl eden Tel Aviv, Esad rejimini kollayan Rusya ve İran’la beraber dahil olduğu bir güç denklemi içerisinde hareket etmekteydi.

İran’ın vekil ve milis unsurlarla sahada olduğu Rusya’nın ise daha çok Lazkiye ve Tartus bölgesiyle hava sahasında baskın olduğu bu ortamda Tel Aviv, istihbarat bilgileri doğrultusunda kendisine saldırı hazırlığında olduğunu iddia ettiği silahlı güçlere karşı bombalamalar gerçekleştirerek eylemlerine bir nevi “meşru müdafaa” kılıfı giydirmeye çalışırken, diğer yandan da bir “ön alıcı/önleyici savaş doktrini” uygulamaya çalışmıştır.

7 Ekim 2023 sonrası süreçte lider kadrosunun tasfiyesi ve çağrı cihazlarının patlatılmasıyla gerçekleştirilen suikastla önemli darbe vurduğu İran vekili Lübnan Hizbullah’ını büyük ölçüde zayıflatan Tel Aviv, Hamas’ın önemli isimlerine de suikastlar düzenleyerek istihbarat operasyonları sayesinde nokta atışı saldırılar gerçekleştirmiştir.

*Tel Aviv, Esad
rejimini kollayan
Rusya ve İran’la
beraber dahil olduğu
bir güç denklemi
içerisinde hareket
etmekteydi.*

NORMALLEŞMEDEN RESTLEŞMEYE, RESTLEŞMEDEN KONTROLLÜ GERGİNLİĞE: “SON DÖNEM TÜRKİYE-İSRAİL İLİŞKİLERİNDE DİNAMİKLER”

DR. MEHMET BABACAN

Beşar Esad'ın devrilmesinin ardından ve Hizbullah gibi vekillerin geriletilmesiyle Suriye denkleminde İran'ın dengenin dışına itilmesi ve Rusya'nın da Ukrayna Savaşı bağlamında diğer önceliklerine yönelmesiyle Suriye sahasında rakipsiz kaldığını değerlendiren İsrail ordusu, bu ülke topraklarında istediği gibi ilerlemeye başlamıştır. Golan bölgesinin yakınları dahil olmak üzere Güney Suriye'de birçok bölgeyi etki ve denetimi altına almaya çalışan IDF, birkaç kez geçiş hükûmetinin uyarılarına muhatap olsa da bunları pek ciddiye almamıştır.

Diğer taraftan Gazze'de yürüttüğü soykırım nedeniyle uluslararası toplumun büyük tepkisini toplayan ve giderek bölgesel ve küresel sistem için önemli bir güvenlik problemi hâline gelen Netanyahu hükûmeti sınırsız Amerikan desteğinin devam etmesi için bu süreçte Washington'la olan temaslarını artırmaya da gayret göstermiştir. Özellikle Trump'ın ikinci kez başkanlık koltuğuna gelmesiyle bölgedeki revizyonist politikalarını daha cesur bir biçimde uygulamaya başlayan Netanyahu ve ekibi Hamas ve Hizbullah'ın üst düzey isimlerine yönelik suikastları da ABD'nin istihbarat desteği sayesinde gerçekleştirmiştir.

Hâl böyleyken İsrail Başbakanı Netanyahu, Washington'a düzenlediği son ziyaretinde Başkan Trump'ın Türkiye ve Cumhurbaşkanı Erdoğan hakkında kullandığı ifadelerden dolayı büyük bir şoka uğramış ve Suriye politikasının çıkmaza girdiğini tahlil etmiştir. Suriye'deki devrimde Türkiye'nin katkısını öven ve Başkan Erdoğan'ın lider diplomasisini öne çıkaran Trump, Suriye'den çekilmekten bahsetmesinin yanında alanı Türkiye'ye bırakmanın doğru olacağını ifade etmiş ve bu konuda Ankara'nın başarılı girişimlerini anlatmıştır.

Suriye'deki geçiş hükûmetinin ülkenin yeniden inşası çalışmaları yanında, anayasanın hazırlanmaya yöneldiği bir sırada Suriye hava sahasını pek çok kez ihlal ederek cumhurbaşkanlığı konutunun yakınları da dahil olmak üzere birçok bölgeye bombalar bırakan İsrail ordusuna ait uçakların birkaç kez Türk jetleri tarafından sinyallerinin bozulduğu iddia edilmiştir.

Özellikle Trump'ın ikinci kez başkanlık koltuğuna gelmesiyle bölgedeki revizyonist politikalarını daha cesur bir biçimde uygulamaya başlayan Netanyahu ve ekibi Hamas ve Hizbullah'ın üst düzey isimlerine yönelik suikastları da ABD'nin istihbarat desteği sayesinde gerçekleştirmiştir.

NORMALLEŞMEDEN RESTLEŞMEYE, RESTLEŞMEDEN KONTROLLÜ GERGİNLİĞE: “SON DÖNEM TÜRKİYE-İSRAİL İLİŞKİLERİNDE DİNAMİKLER”

DR. MEHMET BABACAN

*Türkiye Dışışleri Bakanı
Hakan Fidan'ın “Suriye’de
İsrail’le çatışmak
istemiyoruz.”
açıklamasının ardından
İsrail hükûmetinden de
aynı yönde beyanlar
gelmiş ve taraflar
Azerbaycan’ın ev
sahipliğinde bir araya
gelerek güvenlik, dış
ilişkiler ve istihbarat
konularında görüşmeye
başlamıştır.*

İsrail’in Esad sonrası dönemde Suriye’de devam eden başına buyruk ve uluslararası hukuka aykırı girişimleri Türkiye’nin dikkatinden kaçmamış, İsrail makamları da bu konunun bilincinde olarak yeni denklemde Rusya ve İran yerine artık Türkiye’yle yüz yüze gelindiğini fark etmiştir. Türkiye Dışışleri Bakanı Hakan Fidan’ın “Suriye’de İsrail’le çatışmak istemiyoruz.” açıklamasının ardından İsrail hükûmetinden de aynı yönde beyanlar gelmiş ve taraflar Azerbaycan’ın ev sahipliğinde bir araya gelerek güvenlik, dış ilişkiler ve istihbarat konularında görüşmeye başlamıştır. Keza İsrail, güvenlik ve istihbarat birimleriyle öteden beri devam eden ve “normalleşme eğilimine” giren daha önceki görüşmelerde belli bir düzeye ulaşmış ancak ifade edildiği gibi “Aksa Tufanı” operasyonu sonrası İsrail’in Gazze’ye başlattığı “Demir Kılıçlar Operasyonu” kapsamında düzenlediği katliam ve soykırım nedeniyle ilişkiler tekrar çıkmaza girmiştir.

Türkiye’nin İsrail politikasının dinî, kültürel etmenlerin yanı sıra yukarıda da ifade edildiği gibi “Filistin politikası” çerçevesinde şekillenmesi ve bu durumun 7 Ekim sonrasında radikal bir biçimde değişerek Gazze’deki soykırıma odaklanması, Türkiye ve İsrail ilişkilerini artık dönüşü olmayan bir noktaya getirmiştir. Bu son noktada terörist Netanyahu rejiminin tüm bölgeyi ve uluslararası sistemi tehlikeye atan politikaları ve saldırıları yayılmacı Tel Aviv karşısında Türkiye’yi sert güç enstrümanlarına yöneltmektedir. Nitekim, geçtiğimiz aylarda İsrail’in Filistin-Suriye-Lübnan-Yemen-İran düzleminde devam eden, bölgesel güvenliği tehlikeye atan saldırıları karşısında Ankara’nın bir eylem planı hazırlaması zorunluluğu ortaya çıkmış ve bu kapsamda Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)’nde bir kapalı oturum gerçekleştirilmiştir.

Bu kapalı oturumda Dışışleri Bakanı Fidan, meclisi bilgilendirmiş ve İsrail’in gelecekteki olası saldırıları hakkında Türkiye’nin tedbir ve politikaları hakkında açıklama yapmıştır.

NORMALLEŞMEDEN RESTLEŞMEYE, RESTLEŞMEDEN KONTROLLÜ GERGİNLİĞE: “SON DÖNEM TÜRKİYE-İSRAİL İLİŞKİLERİNDE DİNAMİKLER”

DR. MEHMET BABACAN

Suriye’de İsrail ve Türkiye: ABD Bu Denklemin Neresinde?

Türkiye’nin yaşadığı birtakım diplomatik krizlerin ardından ve Mısır, Suriye, BAE gibi ülkelerle eşzamanlı olarak başlattığı İsrail’le normalleşme süreci aslında her iki tarafın da bölgede Arap devrimleri sonrasında esmeye başlayan iş birliği ve diplomasi rüzgârının etkisiyle ortaya çıkmış bir durumdur. 2020 sonrasında tarafların kendi rızaları dahilinde ikili ilişkilerinde daha mutedil ve yumuşak bir hava oluşturma girişimlerinde bulunmaları Tel Aviv ve Ankara makamlarını çeşitli vesilelerle bir araya getirmiştir. Bu süreçte Ukrayna Savaşı nedeniyle Rusya’nın Suriye’de oluşturacağı boşluğu Tahran’ın dolduracak olmasından ve Arap Baharı’nın başından beri bölge genelinde artan İran yayılcılığından duyduğu endişe nedeniyle Türkiye’yle yakınlaşmaya daha çok istekli görünen İsrail de Türk dışişleri, güvenlik ve istihbarat birimleriyle görüşmelere başlamıştır. Keza Mısır için geçerli olan “enerji dosyası” İsrail için de hatırı sayılır derecede önemdedir ve Tel Aviv yönetimi, “Leviathan” doğal gaz sahasındaki gazın Türkiye’yle oluşturabileceği iş birliği sayesinde orta ve uzun vadede elde edeceği transfer imkânlarını önemsemektedir. Ayrıca Türkiye’nin bu süreçte Tel Aviv’in sempatisini kazanacak bazı adımlar atması, örneğin yurtiçinde İsrail asıllı turistlere suikast hazırlığında olan İran ajanlarını gözaltına alması İsrail kamuoyunda büyük etki yaratmış ve İsrail Başbakanı Naftali Bennett Millî İstihbarat Teşkilatı (MİT)’na ve Cumhurbaşkanı Erdoğan’a teşekkür etmiştir.

Ne var ki yukarıda da ifade ettiğimiz üzere; bahse konu noktalar üzerinden ilerleyen normalleşme adımları 7 Ekim 2023 sonrasında bambaşka bir dönem girmiş, “El-Aksa Tufanı Operasyonu” sonrasında İsrail’in abluka altındaki Gazze’ye (Hamas’a) karşı başlatmış olduğu “Demir Kılıçlar Operasyonu” kapsamında sivil katliama girişmesi tüm uluslararası toplumun yanında Türkiye’nin de büyük tepkisini çekmiş, Güney Afrika tarafından Uluslararası Adalet Divanı (UAD)’nda İsrail aleyhine açılan soykırım davasına Türkiye de dahil olmuştur.

...İsrail de Türk dışişleri,
güvenlik ve istihbarat
birimleriyle görüşmelere
başlamıştır.

NORMALLEŞMEDEN RESTLEŞMEYE, RESTLEŞMEDEN KONTROLLÜ GERGİNLİĞE: “SON DÖNEM TÜRKİYE-İSRAİL İLİŞKİLERİNDE DİNAMİKLER”

DR. MEHMET BABACAN

İsrail'in 1948'den beri
izlediği ve bölgedeki
bütün siyasi sistemler için
büyük bir güvenlik
problemi ve tehdit
oluşturan klasik ve mistik
Yahudi inancı temeline
dayanan yayılmacı/
revizyonist politikası tabii
olarak Ankara için de bir
tehdit oluşturmaktadır.

Türkiye'nin öteden beri Filistin ulusunun haklı tezlerine öncelik veren ve dinî, kültürel değerleri önemseyen ahlaki ve insani dış politikası çerçevesinde attığı adımlar İsrail'i büyük ölçüde rahatsız etmiştir. Aynı şekilde unutmamak gerekir ki ABD Başkanı Donald Trump'ın ilk başkanlık döneminde (2017) imza attığı ve uluslararası toplumun büyük tepkisini toplayan “Kudüs Kararı”, Türkiye'nin girişimleriyle BM Genel Kurulu'nda kınanarak yok sayılmıştır.

İsrail'in 1948'den beri izlediği ve bölgedeki bütün siyasi sistemler için büyük bir güvenlik problemi ve tehdit oluşturan klasik ve mistik Yahudi inancı temeline dayanan yayılmacı/revizyonist politikası tabii olarak Ankara için de bir tehdit oluşturmaktadır.

Bu kapsamda “vadedilmiş topraklar” inancı ve politikası çerçevesinde devletin sınırlarını Nil Nehri'nden Fırat Nehri'ne kadar genişletmek için Filistin, Lübnan, Irak, Suriye ve İran gibi bölgedeki hemen hemen bütün devletlere karşı saldırgan ve sinsi politikalar izleyen Netanyahu yönetiminin bu tavrı Türkiye'yi büyük ölçüde rahatsız etmektedir. Bu rahatsızlık, iki ülkenin Suriye üzerinden karşı karşıya gelmesiyle bariz bir biçimde ortaya çıkmış ve Tel Aviv, Tahran ve Moskova'nın ardından Suriye'de Ankara'yla karşılaşmıştır.

Türkiye'nin öteden beri kendi ulusal güvenlik öncelikleri çerçevesinde ve PKK/YPG/PYD tehdidi karşısında kuzey Suriye'de düzenlemiş olduğu askerî harekâtların (Zeytin Dalı, Barış Pınarı, Bahar Kalkanı vb.) farkında olan İsrail, Arap devrimlerinin başından beri Türkiye'ye karşı “Kürt kartını” kullanmaktan çekinmemiş ve PKK/PYD'nin Suriye'de kantonlaşma ve devletleşme sürecine el altından destek vererek onaylamıştır. Keza aynı politikayı Saddam rejimi altındaki Irak'a karşı uygulayan Tel Aviv yönetimi, ülkedeki Kürt azınlık üzerinde etki kurmaya ve rejime karşı kışkırtma tavrı içerisinde olmuştur.

NORMALLEŞMEDEN RESTLEŞMEYE, RESTLEŞMEDEN KONTROLLÜ GERGİNLİĞE: “SON DÖNEM TÜRKİYE-İSRAİL İLİŞKİLERİNDE DİNAMİKLER”

DR. MEHMET BABACAN

Diğer yandan Ankara'nın PKK terör örgütünü düzenlediği etkin ve caydırıcı operasyonlarla giderek zayıflatması yanında siyasi açıdan gündeme getirilen “çözüm süreci” ve terör örgütünün siyasi uzantılarıyla müzakere ve görüşme olgusunun belli bir noktaya getirilmesi akabinde örgütün kendisini feshetmesi gibi somut bir noktaya gelinmiştir. Bunun yanında Suriye’de Beşar Esad rejiminin yıkılmasıyla Şam denklemine Rusya ve İran’ın bertaraf edilmesi sahada yeni bir gerçeklik inşa etmiştir. Ayrıca ABD Başkanı Trump’ın Suriye’den çekileceğini ima etmesi ve askerî yoğunluğunu azaltması, Şam-Tel Aviv-Ankara-Washington hattında yeni diplomatik ve siyasi ilişkilerin şekil almasını doğurmuştur. PKK terör örgütünün fesih ve dağılma süreciyle “Kürt Kartı” bir şekilde elinden alınmış olan ya da en azından artık bu kartı etkin bir şekilde kullanmayacak olan İsrail, bu kez bölgede kendisine yakın Dürzi azınlıklara yönelerek yeni Suriye hükûmetine karşı kışkırtmayı denemiştir. Yine Lazkiye civarındaki Nusayrilerin eylemleri ve burada bulunan Esad rejimi kalıntılarının bölgedeki faaliyetleri el-Şara hükûmetinin bölgeye güvenlik kuvvetlerini sevk etmesini doğurmuştur. Dolayısıyla gerek İran ve gerekse İsrail, Suriye’deki yeni realiteyi kabullenmekte zorlanmış ve bölgedeki istikrarı bozmak için çeşitli girişimlerde bulunmayı denemişlerdir. Ancak Şara yönetiminin tekrar ülke genelinde güvenlik ve istikrarı sağlamaya yönelmesi bu huzur bozucu eylem ve müdahaleleri boşa çıkarmıştır.

Türkiye ile İsrail arasında Suriye üzerinden gündeme gelen gerginlik ve nüfuz mücadelesi özellikle İsrail’in Türkiye’de askerî üs kurmasına karşı olması ve iddialara göre bu üsler için seçilmiş potansiyel konumlara saldırı gerçekleştirmesi her iki tarafın da müttefiki olan küresel aktör ABD’nin kolaylaştırıcı/facilitator ya da arabulucu olarak ikili ilişkilere dahil olması beklentisini doğurmuştur. Ancak ABD’nin özellikle Trump dönemiyle başka gündemlere yoğunlaşması ve öteden beri var olan Orta Doğu angajmanını azaltması eğilimi bu noktada bir handikap oluştursa da Suriye’den çekilmeye başlaması ve bu ülke topraklarında sadece bir üs bırakması sahada artık etkin olmayacağını göstermektedir.

*Lazkiye civarındaki
Nusayrilerin eylemleri ve
burada bulunan Esad
rejimi kalıntılarının
bölgedeki faaliyetleri el-
Şara hükûmetinin
bölgeye güvenlik
kuvvetlerini sevk etmesini
doğurmuştur.*

NORMALLEŞMEDEN RESTLEŞMEYE, RESTLEŞMEDEN KONTROLLÜ GERGİNLİĞE: “SON DÖNEM TÜRKİYE-İSRAİL İLİŞKİLERİNDE DİNAMİKLER”

DR. MEHMET BABACAN

Bölgesel ve küresel krizler eşliğinde büyük bir dönüşüm sürecinden geçmekte olan uluslararası sistemin yapısında meydana gelen radikal değişimler, devletlerin, ulus devletlerin ve uluslararası politikanın diğer aktörlerinin dış politikaya yönelik eylem ve kararlarına da yansımaktadır. Dahası çeşitlenerek artan güvenlik tehditleri teknolojik gelişmelerin kaydettiği büyük sıçrama ekseninde her geçen gün daha farklı şekillere bürünürken, devletlerarası ilişkilerin doğası da Soğuk Savaş ve sonrası döneme göre farklılık arz etmeye başlamıştır. Bu bağlamda artan krizler, iklim değişimleri, çoğalan güvenlik riskleri karşısında diplomasi ve diğer barışçı girişimler devletlerin dış politika gündemlerinde daha fazla oranda yer alması gerekirken, dogmatik inanç ve emellere kapılan İsrail gibi ülkeler ütopyik ve mistik hedeflerine ulaşmak için saldırgan ve yayılmacı politikalar izlemekte; bu ise küresel ve bölgesel güvenliği tehlikeye atmaktadır.

7 Ekim sonrasındaki süreçte dünyada eşi benzeri görülmedik yöntemlerle (aç bırakarak, altyapıyı tahrip ederek, yardımların ulaşmasını engelleyerek ve uluslararası yardım kuruluşlarını tehdit ederek) Gazze'deki nüfusa karşı soykırıma girişen Tel Aviv yönetimi karşısında neredeyse bütün Batılı aktörler vicdanları Netanyahu hükûmeti tarafından esir alınmış bir biçimde bu insanlık ayıbı ve utancını seyretmektedir. Bu durum karşısında sesini ve itirazını en fazla yükselten ülkeler arasında yer alan Türkiye, diplomatik, hukuki, siyasi ve toplumsal açılardan Gazze'deki katliam ve soykırımın sona ermesi için en büyük uğraşı veren aktörler arasında yer almıştır. Bölgedeki ve uluslararası sistemdeki güvenlik problemlerini derinleştiren ve bizatihi tehdidin adresi hâline gelen İsrail, halkın başarıya ulaştırdığı Suriye'deki devrimi ve devrim sonrası oluşan istikrar ve huzur ortamını da hedef almış görünmektedir. Bahse konu yayılmacı, saldırgan ve terörist politikalarıyla Lübnan, Irak, İran gibi diğer bölge ülkelerinin topraklarını doğal yayılma alanı ve potansiyel çatışma bölgesi görerek istikrarsızlaştırmaya çalışan Netanyahu ve ekibi, kaçınılmaz bir şekilde Türkiye'yle karşı karşıya gelmektedir. Bu kaçınılmaz karşılaşmanın mecburi ve tabii cephesi ise Suriye olarak belirmiş durumdadır. Türkiye'nin Arap devrimleri sonrasında ve 7 Ekim öncesinde ilişkilerini normalleştirmeye çalıştığı ve bu yönde adımlar attığı Tel Aviv'le olan Suriye üzerinden karşılaşma normalleşme rüzgârının kesilmesiyle önce restleşmeye, ardından ise görüşmeler ve istişareler bağlamında kontrollü gerginlik atmosferine dönüşmüş durumdadır.

Dr. Mehmet BABACAN - Doktorasını Bursa Uludağ Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Orta Doğu Çalışmaları'nda tamamladı. Türk Dış Politikası, İsrail-Filistin ilişkileri, ABD'nin Orta Doğu Politikası ve diğer bölgesel dış politika konularında yayımlanmış birçok ulusal ve uluslararası yayını bulunmaktadır. YÖK ve AB projelerinde "Araştırmacı" olarak da görev almış olan Babacan, İngilizce bilmektedir.

NORMALLEŞMEDEN RESTLEŞMEYE, RESTLEŞMEDEN KONTROLLÜ GERGİNLİĞE: “SON DÖNEM TÜRKİYE-İSRAİL İLİŞKİLERİNDE DİNAMİKLER”

DR. MEHMET BABACAN

KAYNAKÇA

- “Turkey and Israel on the Brink of War over Syria: Context, Interests and Scenarios”, Institute Of Foreign Affairs, 29.04.2025 <https://www.ifa.gov.et/2025/04/29/turkey-and-israel-on-the-brink-of-war-over-syria-context-interests-and-scenarios/>
- Mehmet Kaya, “Türk-İsrail İlişkileri ve Filistin”, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 18, (2019): 1043-1066.
- “Türkiye-İsrail Siyasi İlişkileri”, T.C. Dışişleri Bakanlığı, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-israil-siyasi-iliskileri.tr.mfa> 22.06.2024
- Umut Uzer, “Türkiye-İsrail İlişkilerinde Bunalım”, Ortadoğu Etütleri, Cilt: 2, Sayı: 2, (Ocak-2011): 137-168.
- Derya Demir, Rüştü Yayar, “Siyasi Krizlerin Gölgesinde Türkiye-İsrail Ticari İlişkileri Üzerine Bir Değerlendirme”, Erciyes Akademi, Cilt: 39, Sayı: 1, (2025): 180-205.
- Aaron Y. Zelin, Soner Cagaptay, “A New Age for Turkish Relations with Syria”, TWI, 20.02.2025 <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/new-age-turkish-relations-syria> 24.06.2025
- “Israel strikes Syria 480 times and seizes territory as Netanyahu pledges to change face of the Middle East”, CNN, 11.12.2024 <https://edition.cnn.com/2024/12/10/middleeast/israel-syria-assad-strikes-intl> 24.06.2025
- Muhammed Mustafa Kulu, “İsrail Milli Güvenlik Algısında Suriye İç Savaşı”, Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Suriye Stratejileri, ed. Burhanettin Duran, Hasan Basri Yalçın, 3. Baskı, İstanbul: SETA Yayınları, 2018, s. 267-274.
- “Israel strikes near Syria's presidential palace in 'message' to new leader Sharaa”, Reuters, 03.05.2025 <https://www.reuters.com/world/middle-east/israel-attacks-target-near-syrian-presidential-palace-netanyahu-says-2025-05-02/24.06.2025>
- “Trump says he told Netanyahu he 'has to be reasonable' about any disputes with Türkiye”, Anatolian Agency, 07.04.2025 <https://www.aa.com.tr/en/americas/trump-says-he-told-netanyahu-he-has-to-be-reasonable-about-any-disputes-with-turkiye/3530982> 24.06.2025
- “Türkiye ve İsrail arasında yaşanan 'Suriye gerilimi' hakkında neler biliniyor?”, BBC News Türkçe, 07.04.2025 <https://www.bbc.com/turkce/articles/cx2ygknjd29o> 24.06.2025
- “Salon boşaltıldı, kapılar kilitlendi: Meclis'te İsrail tehdidi oturumu”, NTV, 08.10.2024 <https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/salon-bosaltildi-kapilar-kilitlendi-mecliste-israil-tehdidi-oturumu,RznrfHsik0ugyig35ypsgw> 24.06.2025
- “İsrail Başbakan'ından MİT'e özel teşekkür”, Haber Vakti, 29.06.2022 <https://www.habervakti.com/israil-basbakanindan-mite-ozel-tesekkur> 24.06.2025
- “Turkey submits ICJ bid to join South Africa's genocide case against Israel”, Aljazeera, 07.08.2024 <https://www.aljazeera.com/news/2024/8/7/turkey-submits-icj-bid-to-join-south-africas-genocide-case-against-israel> 24.06.2025
- “Devlet Bahçeli: Vakit kaybedilmeden İsrail'e karşı harekete geçilmelidir”, TRT Haber, 24.06.2025 <https://www.trthaber.com/haber/gundem/devlet-bahceli-vakit-kaybedilmeden-israile-karsi-harekete-gecilmelidir-911699.html> 24.06.2025
- Haydar Oruç, “Türkiye-İsrail Mücadelesinde Suriye'nin Yeri ve Önemi”, KRİTER, Yıl: 10, Sayı: 101, (Mayıs-2025), s. 36-39.
- “Turkey and Israel are becoming deadly rivals in Syria”, The Economist, 07.04.2025 <https://www.economist.com/middle-east-and-africa/2025/04/07/turkey-and-israel-are-becoming-deadly-rivals-in-syria> 24.06.2025
- “PKK to disband, potentially ending decades of conflict in Türkiye”, Aljazeera, 12.05.2025 <https://www.aljazeera.com/news/2025/5/12/kurdish-pkk-to-disband-potentially-ending-decades-of-conflict-turkey> 24.06.2025
- “Israeli army ordered to prepare to 'defend' Druze city in southern Syria”, Middle East Eye, 02.03.2025 <https://www.middleeasteye.net/news/israeli-army-ordered-prepare-defend-druze-city-southern-syria> 24.06.2025
- “Syrian authorities regain control over most areas in clashes with Assad loyalists”, Anatolian Agency, 09.03.2025 <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/syrian-authorities-regain-control-over-most-areas-in-clashes-with-assad-loyalists/350406024.062025>
- “US to reduce military presence in Syria, keeping only one base operational”, Aljazeera, 03.06.2025 <https://www.aljazeera.com/news/2025/6/3/us-to-reduce-military-presence-in-syria-keeping-only-one-base-operational> 24.06.2025

ORTA DOĞU'DAKİ PKK VARLIĞI

FARUK BAYBARS

TARAFINDAN YAZILDI

"Doğu" ve "Batı" gibi kavramlar coğrafi olmaktan ziyade, Avrupa merkezli algısal kategorilerden biridir. Bu nedenle "Orta Doğu" tanımı Avrupa'dan bakıldığında anlam kazanırken; terimi ilk olarak İngiliz subay ve diplomat General Thomas Edward Gordon, 1900 yılında yayımlanan "The Problem of the Middle East" başlıklı makalesinde kullanmıştır. Amerikalı Amiral Alfred Thayer Mahan tarafından 1902'de jeopolitik analiz açısından Hindistan ve çevresindeki stratejik bölgelere dikkat çekmek için vurguladığını görmekteyiz. [1] Sonrasına bakıldığında bu terim, batı tarafından çokça alıcısı bulunmuş, Avrupa'nın doğusuna, uzak doğunun ise batısında kalan bölgeyi tanımlamak için kullanılmış ve günümüze kadar gelmiştir. Osmanlı Devleti döneminde sınırları içerisinde yer almış alan bu topraklara "Arap vilayetleri" ya da doğrudan vilayet adlarıyla (örneğin; Şam, Bağdat, Hicaz) adlandırılırken, Osmanlı Devleti için bu topraklar "doğu" ya da "orta" bir yer değil, imparatorluğun içerisindeki eyaletlerden ibaretti. Türkiye Cumhuriyeti Devleti açısından bakıldığında ise "Orta Doğu" terimi, hem tarihsel olarak bir parçası olduğu coğrafyayı tanımlarken hem de batı merkezli dünya düzeninin kabul edildiği bir yansıma olarak görülmektedir. Bu nedenle Türkiye'de bu terim kullanılırken hem tarihsel aidiyet hem de jeopolitik çıkarların dikkate alınarak telaffuz edilmesi gerekir.

Orta Doğu, uzun yıllar boyunca hem etnik hem mezhepsel hem de siyasi ve ekonomik çatışmaların merkezi olmuştur. Bu çatışmalardan bir diğeri de Türkiye'nin bazı doğu ve güneydoğu illerinde başlatılmış olup, komşu ülkelere de yansımış olan ayrılıkçı ve bölücü taleplerin yanı sıra, çatışma ve istikrarsızlıklara yol açan Kürtçülük sorunuyla silahlı ve siyasi örgütlerin bölgesel düzeni doğrudan etkilemesiyle, ayrıca dünya terör tarihi açısından en fazla dış destek alan PKK/KCK sorunudur.

Osmanlı Devleti için
bu topraklar "doğu"
ya da "orta" bir yer
değil,
imparatorluğun
içerisindeki
eyaletlerden
ibaretti.

ORTA DOĞU'DAKİ PKK VARLIĞI

FARUK BAYBARS

PKK, 1978 yılında
Abdullah Öcalan
tarafından,
Türkiye'nin
güneydoğusunda
yer alan, Diyarbakır'a
bağlı Lice ilçesinin
Fis köyünde
kurulmuştur.

Bu analiz, PKK (Partiya Karkerên Kurdistanê - Kürdistan İşçi Partisi)'nin çatı yapılanması olan KCK (Koma Civakên Kurdistan – Kürdistan Topluluklar Birliği)'nin Irak, Suriye ve İran'daki siyasi ve silahlı yapılanmaları ve bunlarla bağlantılı diğer örgütlerin tarihsel kökenlerini, ideolojik temellerini, örgütsel yapılanmalarını ve uluslararası ilişkilerini ele almayı amaçlamaktadır.

PKK, 1978 yılında Abdullah Öcalan tarafından, Türkiye'nin güneydoğusunda yer alan, Diyarbakır'a bağlı Lice ilçesinin Fis köyünde kurulmuştur. Başlarda Marksist-Leninist bir çizgide faaliyetlerini yürüten örgüt, bölgedeki Kürtlerin sözde "ezilmişliğine" yönelik, karşı devrimci bir mücadele hedefiyle 1984 yılındaki ilk silahlı eylemin yapılmasıyla Türkiye Cumhuriyeti tarafından terör örgütü olarak tanımlanmıştır. Daha sonra Türkiye'nin dışında birçok ülke ve uluslararası aktör tarafından da terör örgütü listesine alınmıştır. 1984 yılındaki ilk silahlı eylemini gerçekleştiren PKK, kısa sürede Türkiye'nin doğu ve güneydoğu bölgelerinde ülke bütünlüğü açısından her ne kadar tehdit olmuş olsa da Türk Silahlı Kuvvetleri karşısında başarıya ulaşması mümkün değilken, faaliyetlerini daha geniş bir alana yayarak daha uzun süre ayakta kalabilmesi için, yani örgütün lojistik, eğitim, barınma ve güvenli alanlar açısından sınır ötesinden gelecek destek arayışlarına giriştiler. Başlangıçta Türkiye sınırları içinde faaliyet gösteren PKK, kısa sürede komşu ülkelerdeki Kürt topluluklarıyla ideolojik ve örgütsel bağlar kurarak, ayrıca bölgedeki çıkar ve hedefleri bulunan başta Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Rusya ve çeşitli Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin farklı dönemlerdeki dış desteklerinin yanı sıra, Türkiye'nin komşuları ile dönemsel ilişkileri çerçevesinde, bu ülkelerin Türkiye'ye karşı baskı hamlesi olarak elinde tutmak istedikleri için temiz siyaset üretemeyen liderlerin politikaları nedeniyle sınır ötesi destekler sağlanarak ileri bir tarihte kendilerini de vuracak olan bir yapılanmaya müsaade edilmiştir. Süreç kesinlikle doğal bir zeminde gelişmemiştir.

ORTA DOĞU'DAKİ PKK VARLIĞI

FARUK BAYBARS

Temelinde, emperyalist devletlerin bölgedeki çıkar ve menfaatleri açısından egemen ülkeleri oyalamak maksatlı kışkırtmalarıyla Kürtçüler tarafından Kürtlerin tarihsel olarak dört ülkeye bölündükleri yönündeki inanışları, bölge devletlerinin yanlış teşhisli Kürt politikaları çatışmaların başlıca etkenleri olmuştur.

PKK terör örgütünün kurucusu, bölücü başı Öcalan'ın 27 Şubat 2025'teki çağrısı üzerine, Kürdistan İşçi Partisi (PKK), 12 Mayıs'ta yayınladığı bildiriyle **silahlı mücadeleyi sonlandırdığına** yönelik açıklama metninin satır aralarına bakıldığında, "PKK pratikleşme süreci Abdullah Öcalan tarafından yönetilmek ve yürütülmek üzere" örgütsel yapısını feshettiğini, silahlı mücadele yöntemini ve PKK adıyla yürütülen çalışmaları sonlandırdığını beyan etmiştir. [2] PKK'nın diğer tüm bileşenleri ideolojik ve yapısal olarak aynı paradigmayı paylaşmakta ancak farklı coğrafyalarda ve araçlarla faaliyette bulunmaktadır. Bu yapıların etkisi sadece silahlı faaliyetlerle sınırlı olmamakla; siyasal yapı, yerel yönetim, medya, kadın hareketleri ve diaspora örgütlenmeleri üzerinden de çok çeşitte katmanlı bir örgütlenmedir. PKK (Kürdistan İşçi Partisi), resmî olarak kendini hiçbir zaman "tamamen" feshetmemiştir. Ancak örgüt, yıllar içerisinde taktik ve stratejiler geliştirerek birçok kez yeniden yapılandı ve farklı isimler altında faaliyet göstermeye devam etti. Bu yeniden yapılanmalar ve stratejik değişimler, bazen "PKK'nın bittiği" ya da "kendini feshettiği" şeklinde yorumlandı, ancak **gelişen son durum dahi teknik olarak kesinlikle bir fesih anlamına gelmemektedir.** Çünkü örgüt kesinlikle bir yenilgi itirafında bulunmazken, tam anlamıyla bir silah bırakmadan söz etmemekle birlikte, amaçları doğrultusunda kendisini bir devletle eşit görme iç güdüsüyle sanki galip gelmişçesine taleplerde bulunarak, hedefleri doğrultusunda kendisine göre bir takvimden bahsetmektedir.

Dolayısıyla PKK'nın nihai hedefleri tüm çıplaklığıyla ortadayken, Türkiye'nin güvenlik stratejilerinin temelini oluşturan paradigmalardan kesinlikle sapmaması gerekmektedir. Bölücü Kürtçü terör örgütünün [3] bölgedeki güç dengelerini çeşitli dış desteklerle birlikte yeniden şekillendiren bir aktör konumunda olduğu da unutulmamalıdır. ABD, İsrail, Rusya, İran, Irak ve Suriye'deki Esad rejimi ve iç savaş sonrasında **"yerine getirilen"** Ahmed Eş-Şara gibi aktörlerle olan karmaşık ilişkiler ağı da bu yapıların gelecekte nasıl ve ne şekilde değişiklik göstereceği konusu da belirsizlik yaratmaktadır.

1999'da Abdullah Öcalan'ın, Türk Devleti'nin baskıları sonucu kaçabileceği bir yer kalmamasının ardından yakalanmasıyla beraber örgüt, ideolojik olarak değişim sürecine girmiştir. Marksist-Leninist çizgi yerine örgütü kullanan ülke ve istihbarat servisleri iş birliğiyle Öcalan'ın eklemeleri dahilinde "Demokratik Konfederalizm" yaklaşımı benimsenmiştir. Bu sistemde merkezi devlete karşı yerel özyönetim, sözde kadın özgürlüğü ve ekolojik toplum vurguları ön plana çıkarılmaya çalışılarak geniş bir kitleye hitap edilmesi hedeflenmiştir.

ORTA DOĞU'DAKİ PKK VARLIĞI

FARUK BAYBARS

*Bu yapılanmalar, PKK'nın
ideolojik temelini oluşturan
"demokratik konfederalizm"
çerçevesinde şekillenirken,
aynı zamanda bölgesel
dengeleri de etkilemektedir.
PKK'nın Türkiye dışında Irak,
İran ve Suriye'de
örgütlenmesi, yalnızca
Türkiye iç dinamikleriyle değil,
aynı zamanda bölgesel
jeopolitik dengeler ve Kürt
nüfusunun dağılımıyla ilgilidir.*

Öcalan'ın cezaevinde yön verdiği model olan "Demokratik Konfederalizm" ulus-devlet karşıtı ve yerel meclisler odaklıdır. Her ne kadar, Murray Bookchin'in "libertaryen belediyeçilik" ve "ekolojik toplum" fikirlerinden etkilenmiş olduğu yönünde görüşler bildirilse de aslında olan o dönem adı konulmamış bir casusi terör yapılanması olan "Fetullah Gülen Cemaati" (FETÖ/PDY) ile Türkiye üzerindeki ortak çıkarlarına yönelik ittifakları neticesinde yapılan iş birlikleri ve yönlendirmelerden etkilendiği çok açıktır. [4] PKK, Orta Doğu'da sınır ötesi ve çok katmanlı bir yapılanmayla faaliyet gösterip, Türkiye'de doğrudan çatışma odaklı bir mücadele yürütürken; Irak'ta lojistik ve eğitim üsleri, Suriye'de siyasi-askerî özerklik, İran'da ise yerel ayaklanma potansiyelli örgütlenme biçiminde farklı stratejiler izlemektedir. Bu yapılanmalar, PKK'nın ideolojik temelini oluşturan "demokratik konfederalizm" çerçevesinde şekillenirken, aynı zamanda bölgesel dengeleri de etkilemektedir. PKK'nın Türkiye dışında Irak, İran ve Suriye'de örgütlenmesi, yalnızca Türkiye iç dinamikleriyle değil, aynı zamanda bölgesel jeopolitik dengeler ve Kürt nüfusunun dağılımıyla ilgilidir. Böylece PKK, bölgesel iktidar zayıflıkları ve siyasi boşlukları çeşitli kriz dönemlerinde kendi adına doğru değerlendirip sınır aşan bir örgüt hâline gelerek, bu duruma karşın örgütle mücadelede devletlerin bireysel çabalarının ötesinden çok, uluslararası iş birliğine dayalı yaklaşımların gerekliliği de ortaya çıkmaktadır.

Kürtlerin bölgede Türkiye dışında Irak, İran ve Suriye olmak üzere bu dört farklı ülkeye yayılan nüfusu, Kürtçü kışkırtma ve propagandalarla PKK'nın bölgesel olarak etki kurabilmesine olanak sağlamıştır. Ayrıca, Irak ve Suriye'deki devlet otoritesinin zayıflaması PKK'ya alan açarken, Soğuk Savaş, Türkiye'nin NATO üyeliği, ABD'nin Orta Doğu politikaları gibi faktörler PKK'nın manevra kabiliyetinin artmasında etkili olmuştur. Bu ülkelerde yaşayan yerel Kürt nüfusunun tamamı olmasa da bazı kesimleri PKK'nın söylem ve stratejisine destek vermektedir.

ORTA DOĞU'DAKİ PKK VARLIĞI

FARUK BAYBARS

PKK ve onun bölgesel uzantıları olan PYD, PJAK ve PÇDK gibi örgütlenmelerse Kürtlerin yaşadıkları bu ülkelerde kimlik ve özyönetim arayışı açısından kışkırtmalarda bulunurken, bölgedeki bu devletler açısından da güvenlik tehdidi olarak değerlendirilmeleri gerekmektedir. Dolayısıyla bölgedeki ülkelerin politikalarının karmaşık doğaları Kürt meselesinin sadece bir etnik kimlik sorunu değil, aynı zamanda ideolojik, coğrafi ve küresel güç dengeleriyle iç içe geçmiş çok boyutlu bir kriz olduğu gözden kaçırılmadan, yukarıda bahsetmiş olduğum örgütlenmelerin her ne kadar farklı ülkelerde olsalar dahi hedef birlikteliği yönünden beraber hareket ettikleri ortadayken, kalıcı çözüm arayışlarına yönelik sadece askerî yöntemler değil, siyasi, sosyoekonomik ve diplomatik uzlaşılar maharetiyle özellikle bu dört ülke tarafından "ortak çalışma ve iş birliklerinde" bulunulması zaruridir.

PKK, Türkiye içinde hem kırsalda hem de şehirlerde hücre yapılanmalarıyla faaliyet göstermektedir. Kırsalda "gerilla" tabanlı yapılanma esas alınırken, şehirlerde ise sempatizan ağları ve gençlik yapılanmaları üzerinden faaliyetlerde bulunmaktadır. PKK terör örgütünün Türkiye, Suriye, Irak ve İran topraklarında özellikle Kürt kökenli nüfusun yoğunlukla yaşadığı bölgelerde veya bu bölgelere yakın ya da jeopolitik/jeostratejik açıdan uygun bulunduğu diğer bölgelerde "demokratik özerklik" kisvesi altında bağımsız bir Kürdistan hayalini gerçekleştirmek için uyguladığı sistematik ve stratejik hamlelerde bulunurken, özellikle ABD ve İsrail'in kendi politikaları çerçevesinde cesaretlendirilip sürekli bir şekilde tahkim edilmektedir.

Neticesinde dünyada hiçbir terör örgütü PKK kadar dış destek almazken, geline nokta itibariyle de PKK dünyanın "en şanslı" terör örgütü olmuştur.

Irak, tarihsel açıdan bakıldığında Kürt isyanlarının merkezi olurken, özellikle Molla Mustafa Barzani öncülüğündeki Kürt hareketleri 20. yüzyıl boyunca etkili olmuştur.

*PKK dünyanın "en
şanslı" terör örgütü
olmuştur.*

ORTA DOĞU'DAKİ PKK VARLIĞI

FARUK BAYBARS

*Kandil Dağları örgütün
askerî ve ideolojik
merkezi hâline
gelmiştir.*

1980'lerde İran-Irak Savaşı ve 1991 Körfez Savaşı'nın ardından Irak'ın kuzeyi fiilen Bağdat'ın kontrolünden çıkmasıyla beraber, "Kürdistan Bölgesel Yönetimi" (KBY) kurulmasına imkân sağlamıştır. 12 Eylül 1980 ihtilalinin sonrasında ise PKK birçok örgüt mensubunu Türkiye'den, İran ve Irak'a kaydırarak, özellikle 1983'ten sonra Irak'ın kuzeyindeki dağlık alanlarda (Kandil ve Mahmur) kalıcı kamplar kurmuştur. Türkiye-Irak sınırındaki dağlık alanlar, örgüt için hem askerî kamp hem de lojistik üs işlevi görmüştür. 1990'ların ortasında "Kürdistan Yurtseverler Birliği" (KYB) ile iş birliğine gidilmiştir. 2003'te ABD'nin Irak işgali sonrasına gelindiğinde bölgede oluşan siyasi boşluk, PKK'nın bu bölgede daha da kuvvetlenmesine neden olup, Kandil Dağları örgütün askerî ve ideolojik merkezi hâline gelmiştir. Burada "Halk Savunma Güçleri" (HPG) ve "KCK" bünyesinde eğitim kampları oluşturulmuş, 2014'ten sonra da Sincar'da YBŞ (Şengal Direniş Birlikleri) kurularak Ezidi toplumu üzerinde etkili olunmuştur. KCK (Koma Civakên Kurdistan) çatısı altında PKK, Irak'ta konfederal bir yapı oluşturmaya çalışmakta ve bu yapı içinde sözde askerî, adli ve eğitim birimleri yer almaktadır. Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi ile zaman zaman gerilim yaşanmasına rağmen, PKK varlığını bu bölgede sürdürebilmiştir. Örgütün ideolojik ve kadrosal desteği bu yapı içinde sert bir biçimde belirgindir. "Öte yandan PKK'nın Irak'taki varlığı sadece askerî bir tehdit değil, Irak'ın toprak bütünlüğü ve siyasi birliği açısından da bir tehdit konumundadır. PKK'nın özellikle sivil yerleşim alanlarına inerek sivil halk arasında etkinlik kazanmaya çalışması, Irak halkı üzerinde tehdit ve baskı oluşturduğu gibi, Irak'ın egemenliğini de ihlal etmektedir." [5]

"1980'de Türkiye'nin komşuları İran-Irak arasında başlayan savaş, Türkiye'nin bölgesel güvenliği ve sınır güvenliğinde uzun vadeli sorunlara sebep olmuştur." [6] PKK, Türkiye'de silahlı mücadeleyi başlattığında İran-Irak Savaşı nedeniyle bölgedeki sınır denetimi doğal olarak zayıflamasıyla 1982'de İran sınırını ilk kez sığınak ve geçiş koridoru olarak kullanmaya başladı.

ORTA DOĞU'DAKİ PKK VARLIĞI

FARUK BAYBARS

İran'ın Türkiye'yle sınır bölgesindeki zorlu coğrafya şartları PKK'nın geçiş ve sığınma faaliyetleri açısından avantaja dönüşmüştür. İran, özellikle 1990'ların başlarında Türkiye'yle yapmış olduğu güvenlik iş birliği anlaşmalarına rağmen PKK'ya karşı sınır bölgelerinde net bir tavır almakta isteksiz kalsa da 2004 yılında "Kürdistan Özgür Yaşam Partisi" (PJAK) kurulduktan sonra bumerang etkisini ensesinde hissetmeye başlamıştır.

PJAK, PKK'nın ideolojik çizgisinde mesafe alarak, İran'da yaşayan Kürtleri tetikleyerek silahlı ve siyasi mücadele başlatmıştır. İran Devleti, PJAK'ın faaliyetleri sonrasında kendisine doğrudan tehdit olarak algılamış ve özellikle 2011'de yoğun askerî operasyonlar düzenlemiştir. Ancak İran, zaman zaman PKK/PJAK'a karşı operasyonlar yapsa da bölgesel çıkarları çerçevesinde bu mücadelesinde bazen Türkiye'ye yönelik faaliyetlerde bulunan bu örgüte sınırlı kalmış ayrıca zaman zaman buradaki yapıları Türkiye aleyhine kullanmaktan da geri kalmamıştır.

İran'ın batısındaki bölgelerde sınırlı anlamda taban bulabilen PJAK, genellikle Irak'ın kuzeyindeki Kandil Dağı bölgesini üs olarak kullanmakta ve sınıra yakın alanlarda gerilla savaşı yürütmektedir. [7]

Örgüt, İran topraklarını Türk Silahlı Kuvvetleri'nin operasyonlarından kaçmak için güvenli bölge olarak değerlendirmiş ve bunu bir ülkenin komşusuna duyduğu hasmane tavır lehine yönünde başarılı bir şekilde kullanmaktan geri kalmamıştır. PKK, özellikle Türkiye sınırındaki Urmîye, Sardasht ve Bane bölgelerinde kamplar ve geçici barınaklar kurarken, İran topraklarında malzeme ve silah ikmal hatlarını geçici olarak organize etmiştir. PJAK, İran'ın özellikle Batı Azerbaycan, Kordestan ve Kirmanşah eyaletlerinde silahlı faaliyetler yürütmüş ve PKK'yla organik bağını kesinlikle koparmamıştır.

İran Devleti, PJAK'ın faaliyetleri sonrasında kendisine doğrudan tehdit olarak algılamış ve özellikle 2011'de yoğun askerî operasyonlar düzenlemiştir.

ORTA DOĞU'DAKİ PKK VARLIĞI

FARUK BAYBARS

PKK'nın İran kolu olan
Kürdistan Özgür
Yaşam Partisi (PJAK),
İsrail'in İran'a yönelik
saldırılarının ardından
yazılı bir açıklama
yayımlayarak, İran
rejimine karşı harekete
geçmeye hazır
olduklarını duyurdu.

Bu bölgede kurulan kamplar İran güvenlik güçlerinin gözü önünde kurularak bu alanlar resmen PKK'ya tahsis edilmiştir. PKK, İran sınır hattında kaçakçılık faaliyetlerinde (sigara, uyuşturucu, akaryakıt, ilaç vb.) bulunarak ayrıca örgüte yüksek oranlarda finansman sağlamıştır. Yapılan bu faaliyetlerse hem yerel gruplarla çıkar temelli iş birliğini geliştirmiş hem de buna göz yumanlar tarafından kullanılmıştır.

2015 sonrasındaki sürece gelecek olursak da İran ve Türkiye, PKK/PJAK'a karşı her ne kadar istihbarat paylaşımı noktasında çalışmaları artırsa da tam anlamıyla bir koordinasyon sağlanamamıştır. İsrail-İran arasında, İran'ın uzun senelerdir süre gelen nükleer silah kapasitesine ulaşma çabaları neticesinde, öncesinde İran'da kilit görevler üstlenen isimlere, İsrail istihbaratı MOSSAD tarafından yapılan suikastlarla gerilim dolu bir sürece kapı aralarken, 13 Haziran 2025'te İsrail'in İran'a yapmış olduğu hava saldırılarıyla iki ülke savaşa girmiş, İran topraklarındaki yerel unsurların ve özellikle Kürtçü yapılar ve mültecilerinde İsrail tarafına destek vermesiyle birlikte yıkıcı boyutlara evrilmiştir. Dolayısıyla yıllar öncesinde Türkiye'nin aleyhine kullandığı bir örgüt, âdeta bumerang etkisi yaratarak yıllar sonra kendisini vurmuş; vurmakla da kalmayıp çatışma ortamındaki krizleri fırsata dönüştürerek, "PKK'nın İran kolu olan Kürdistan Özgür Yaşam Partisi (PJAK), İsrail'in İran'a yönelik saldırılarının ardından yazılı bir açıklama yayımlayarak, İran rejimine karşı harekete geçmeye hazır olduklarını duyurdu." [8]

1980 ihtilalinden itibaren Suriye, Türkiye'yle yaşadığı siyasi gerilim nedeniyle PKK'ya hem barınma hem de eğitim imkânı sağlamıştır. Abdullah Öcalan uzun süre Şam'da yaşamış, Bekaa Vadisi'ndeki kamplar aracılığıyla militanlarının eğitimi sağlanmıştır. 1998 yılında Türkiye'nin askerî ve diplomatik baskıları üzerine Suriye, Öcalan'ı sınır dışı etmek zorunda kalarak geçici anlamda PKK'nın Suriye'deki faaliyetlerini sınırlandırsa da 2003 yılına gelindiğinde PKK'nın Suriye'deki siyasi kanadı olan "Demokratik Birlik Partisi" (PYD) kurularak bölgedeki Kürtçü faaliyetlere hız vermiştir.

ORTA DOĞU'DAKİ PKK VARLIĞI

FARUK BAYBARS

Akabinde gelişen süre ve süreçler içerisinde özellikle ABD'nin bölgedeki paralı asker arayışına cevap veren örgüt, Suriye İç Savaşı'nın başlamasıyla birlikte sahadaki en etkili aktörlerden biri hâline gelerek, bu süreçte PYD hem askerî hem siyasi yönleriyle hem de yerel yönetim inşa çabalarıyla önemli bir rol oynamıştır. 2011 yılı sonrasında PKK'nın Suriye kolu olarak, çalışmalarını yoğunlaştırdıktan sonra Suriye'nin kuzeyinde rejimin kuzeydeki "Kürt bölgelerinden" çekilmesiyle birlikte Afrin, Kobani ve Cezire bölgelerinde denetimi fiilen elde etmiştir. 2013'te ise PYD'nin liderlik ettiği diğer grup ve yapılar, "Demokratik Özerklik" ilan ettiklerini bildirirken, 2014 yılına gelindiğinde Cizîrê, Kobani ve Afrin kantonları resmen kuruldu ve özerk kanton yönetimleri ilan edildi. Dahası "Toplumsal Sözleşme" adı verilen bir anayasa taslağı açıklamak cüretini gösterebildiler. [9]

2016 Mart'ında Suriye'nin kuzeyinde bu kantonlar birleştirilerek "Demokratik Federatif Suriye Sistemi" (Daha sonra Demokratik Suriye Federasyonu olarak da adlandırıldı) ilan edildi. Ayrıca ABD'nin sözde DAES'le mücadelesi kapsamında "Halk Savunma Birlikleri" (YPG) ile "Kadın Savunma Birlikleri" (YPJ) desteklenerek, PYD'nin siyasi ve askerî gücünü artırmış ve dolayısıyla yeni bir manevra kabiliyeti kazanmasına çanak tutulmuştur. Tüm bu faaliyetlere baktığımızda ortaya çıkacak olan hasılanın neticesi olarak da "PKK/PYD, ABD'nin Suriye'de DAES'le mücadele politikasına hizmet ederek küresel bir gücün desteğini arkasına alıp, Suriye'nin kuzeyinde oluşturduğu kanton hatları boyunca bir devletçik oluşturma isteği" çok nettir. [10]

PKK'nın Suriye kolu olan "Demokratik Birlik Partisi" (PYD) ve onun silahlı kanadı YPG (Halk Savunma Birlikleri), Suriye İç Savaşı'nın ardından Suriye'nin kuzeyinde etkinliğini artırmış, 2012'den sonra bölgede özerklik ilan ederek "Rojava" yapılanması ortaya çıkmıştır. PYD/YPG, ABD öncülüğündeki koalisyonun desteğiyle de "Suriye Demokratik Güçleri" (SDG) adı altında uluslararası sahnede "meşruiyet" kazanmıştır.

Geçmişte daha çok sol
ve İslamcı hareketlerin
savunduğu Filistin
meselesi, günümüzde
farklı din ve milletten
insanların mobilize
olduğu bir konu hâline
gelerek ulusötesi bir hâl
aldı.

ORTA DOĞU'DAKİ PKK VARLIĞI

FARUK BAYBARS

PYD ile PKK arasındaki bağlantı, Türkiye'nin Suriye'deki çıkarlarına ve ulusal güvenliğine tehdit oluştururken, PYD'nin Suriye'deki siyasi ve askerî çabalarını desteklemek için Türkiye, İran ve Irak'taki Kürtçü gruplar, PYD'nin milis gücü olan Halk Savunma Birlikleri'ne (YPG) katılmak üzere Suriye'ye geçtiler.

Sınır ötesi pankürdizmin yükselişiyle buna yönelik önleyici politikalar çerçevesinde, Millî İstihbarat Teşkilâtı ile PKK arasındaki "barış süreci" görüşmelerinin Temmuz 2015 ortasında çökmesinin ardından Türkiye'de uykuya dalan terör yeniden uyanmış oldu. Uluslararası Kriz Grubu'na verdiği bir röportajda, kimliği belirsiz bir PKK üyesi Rojava'nın önemini vurgulayarak, Suriye'nin kuzeyindeki savaşı, hapisteki "PKK lideri Abdullah Öcalan'ın" öğretilerine dayanan bir yönetim sistemi olan "demokratik özyönetim" programını uygulamak için tarihi bir fırsat olarak nitelendirdi. [11]

PYD (Demokratik Birlik Partisi), PÇDK (Kürdistan Demokratik Çözüm Partisi) ve PJAK (Kürdistan Özgür Yaşam Partisi) gibi sözde "siyasi oluşumların" tüm dünyada terör örgütü olarak tanınan/bilinen PKK/KCK'dan bağımsız yapılar gibi gösterilmeye çalışılsa da silahlı enstrüman olarak kullanılan YPG (Halk Savunma Birlikleri), YRK (Doğu Kürdistan Savunma Birlikleri), YBŞ (Şengal Direniş Birlikleri), PKK/KCK terör örgütünün silahlı kanadı HPG (Halk Savunma Güçleri)'yle herhangi bir ilişki ve irtibatının olmadığı gibi başlarda reddedilse de zaman içerisindeki ortak eylem ve açıklamaların yanı sıra TSK'nın düzenlemiş olduğu operasyonlar neticesinde ele geçirilen örgütsel dokümanlar ve sağ olarak yakalanan örgüt mensuplarının itirafları neticesinde çürütülmüştür.

Bugün aralarındaki illiyet bağına birçok örgüt mensubu sözde siyasi "sorumluları" dahi reddetmemektedir. Fakat buna rağmen ABD ve AB resmî olarak YPG ve PYD'yi PKK'yla doğrudan birlikte şeklinde tanımlamaktan kaçınmaktadır.

*Bugün aralarındaki
illiyet bağına birçok
örgüt mensubu sözde siyasi
"sorumluları" dahi
reddetmemektedir.*

ORTA DOĞU'DAKİ PKK VARLIĞI

FARUK BAYBARS

Çünkü sahada iş birliği yapmaktadırlar. Bununla birlikte günümüzde PKK'nın silahlı kolları ve bağlantılı yapılarıyla aralarındaki ilişkiler yine birçok raporda örtülü veya açık biçimde ortaya konmaktadır. Türkiye'nin diplomatik girişimleriyle ilettiği dosyalar ve bazı bağımsız uzman raporları bu bağları daha net şekilde işlerken, ilgili devletler bu terör örgütünü harcanabilir kuvvet pozisyonunda görmeleri nedeniyle görmezden gelmeye devam etmektedirler. Çünkü terör ve terörizmin dünya genelinde ortak bir tanımı ya da daha doğrusu ortak bir kabulü olmaması, kirli siyasetin kullanışlı bir argümanı olmaya devam etmesini sağlamıştır.

Faruk BAYBARS - Kamu Düzeni, İç Güvenlik ve Terörle Mücadele kapsamında Türk Silahlı Kuvvetleri'nde birçok görev ve harekatlara katılarak hizmet etmiştir. Akademik çalışmalarını özellikle terörizm, istihbarat ve İHA/SİHA konuları üzerine sürdürmekle birlikte Uluslararası Güvenlik, Teknoloji ve Güvenlik Etkileşimi hakkında araştırmalarda bulunmaktadır. Kâr amacı gütmeyen çeşitli sivil toplum kuruluşlarında faaliyetlere katılırken, arama kurtarma ve güvenlik alanlarında danışmanlık yapmaktadır.

ORTA DOĞU'DAKİ PKK VARLIĞI

FARUK BAYBARS

KAYNAKÇA

- [1] Thomas Edward Gordon, Nineteenth Century - "The Problem of the Middle East"
- Alfred Thayer Mahan, National Review - "The Persian Gulf and International Relations"
- [2] Merve Kara Kaşka - BBC NEWS TÜRKÇE - <https://www.bbc.com/turkce/articles/c989e68d8d10>
- [3] Ömer Kalaycı - POLSAM - <https://www.polsam.org/siyasallastirilan-bolucu-kurtcu-teror-orgutu-ve-ardindaki-gucler/>
- [4] Faruk Baybars - TUDPAM - <https://tudpam.org/feto-ve-pkknin-turkiye-uzerindeki-ittifaki/?s=09>
- [5] Bilgay Duman - ORSAM - Irak'taki PKK varlığı ve Türkiye'nin Terörle Mücadelesi
- <https://demo3.orsam.org.tr/yayinlar/irakta-pkk-varligi-ve-turkiyenin-terorle-mucadelesi/>
- [6] Seçil Özdemir - İran-Irak Savaşı: Türkiye Sınırlarında Terörizme Etkisi - Dergi Park - s:51
- <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gav/issue/54827/750438>
- [7] Aliza Marcus - Blood and Belief: The PKK and the Kurdish Fight for Independence
- [8] Serbestiyet - <https://serbestiyet.com/featured/pjaktan-israil-iran-savasi-aciklamasi-jin-jiyan-azadi-devrimini-yeni-asamaya-tasimaya-haziriz-210669/>
- [9] Evrensel- <https://www.evrensel.net/haber/301966/kuzey-suriye-icin-anayasa-taslagi>
- [10] Erol Başaran Bural - 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü - PYD ve PKK ilişkisini Anlatamamak <https://21yyte.org/terorizm-ve-terorizmle-mucadele/pyd-ve-pkk-iliskisini-anlatamamak/8632>
- [11] Aaron Stein - Michelle Foley - Atlantic Council <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/the-ypg-pkk-connection/>

ABD'NİN ORTA DOĞU POLİTİKASINDA TÜRKİYE'Yİ BASKILAMA STRATEJİSİ

NESRİN KALKAN OKUR

TARAFINDAN YAZILDI

1776'da Bağımsızlık Demeci'ni yayımlayıp Amerika Birleşik Devletleri (ABD) adıyla bağımsızlığını ilan eden ABD, bağımsızlık mücadelesini 1783 yılına kadar sürdürmüştür. [1] Avrupa'daki iç savaşlardan kendini korumak adına bazı önlemler almışsa da Avrupa'dan uzak durmayıp onlarla ticarete devam etmiştir. ABD'nin ilk Cumhurbaşkanı George Washington'dan itibaren Amerika yöneticileri, Amerika'yı Avrupa politikasından uzak tutmaya dikkat etmişlerdir. Bu politikaya Amerika'nın İnfirat (Isolation) Politikası denir. [2] Dönemin Cumhurbaşkanı James Monroe'nin mesajıyla bu politika, 2 Aralık 1823 günü Amerikan Kongresi'nde Monroe Doktrini adıyla onaylanmışlardır. [3] ABD'nin Avrupa'dan sonra Osmanlı Devleti'yle yakın teması 19. yüzyılda yapılan bir antlaşmayla başlamış, dönem dönem denge politikalarıyla günümüze kadar ulaşmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri'nin Osmanlı'yı ilk ziyareti George Washington zamanında, firkateynle 9 Kasım 1800 yılında olmuştur. Osmanlı Devleti'nin 1827 yılında gemileri Batılı müttefikleri tarafından Navarin'de batırılmış ve dönemin padişahı olan II. Mahmut, Batılı devletlere güvenmemesi gerektiğini düşünerek Amerika ile Osmanlı Devleti arasında Seyr-i Sefain [4] adında antlaşma imzalanmıştır. Antlaşmanın bir maddesine göre Osmanlı'da yaşayan Amerikan vatandaşları kapitülasyon ve ayrıcalıklardan yararlanacaktı. [5] Bahsi geçen madde Osmanlı Devleti'nde ilerleyen zaman içerisinde hem siyasal hem de sosyal olarak problem oluşmasına sebep olmuştur. Anlaşma sonrasında Osmanlı topraklarında ABD tarafından misyonerlik okulları ve konsolosluklar açılmıştır.

İlişkiler genel anlamda ticari yapıda olsa da ABD, Osmanlı topraklarında misyonerlik faaliyetleri yürütmüş; bu bağlamda Protestan okulları açmıştır. Tanzimat Fermanı ve Islahat Fermanı'nı fırsat bilerek bu okullara yenilerini eklemişlerdir. Amerikan kiliselerinin "American Board of Commisioners for Foreign Missions" [6] kanalıyla yaptıkları misyonerlik çalışmaları Osmanlı sınırlarında yaşayan Rum ve Ermenilere nüfuz etmeye başlayınca, Babıali 1860 yıllarından başlayarak misyonerlerin çalışmalarını denetlemek ve daha sonraları da Türk olmayan unsurlarda milliyetçilik şuuru uyandırmasından korktuğu ve Ermeni ayaklanmalarını desteklediklerini tespit ettiği Amerikan okullarını kapatmak istemiştir. Sonrasında Amerika Birleşik Devletleri ile Osmanlı Devleti arasında Birinci Dünya Savaşı'na kadar süren anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştır. [7] Açılan bu Protestan misyonerlik okullarıyla Ermeni azınlığın bir kısmı Protestan olmuştur.

1877-1878 yılında 93 Harbi olarak bilinen Osmanlı-Rus Savaşı yaşanmış, Osmanlı Devleti'nin aldığı ağır yenilgi sonucunda bir antlaşma imzalanmıştır.

ABD'NİN ORTA DOĞU POLİTİKASINDA TÜRKİYE'Yİ BASKILAMA STRATEJİSİ

NESRİN KALKAN OKUR

Bu savaş sonunda günümüze kadar ulaşan 'Ermeni Sorunu' ve Kürtçülük meselesine dair maddeler içeren Berlin Antlaşması imzalanmıştır. [8] Bu antlaşmadan sonra Osmanlı Devleti'ne dış baskılar giderek artmış; ABD meclisi ise Ermenileri din birliği düşüncesiyle koruma altına alarak, Osmanlı aleyhine Ermeni haklarının daha fazla korunması talebinde bulunmuştur. Bu sebepten dolayı ABD, Osmanlı tebaası olan Ermenilerin isterlerse Amerikan vatandaşlığına geçerek Osmanlı'daki Amerikan haklarından yararlanmaları konusunda hak tanımış ve bunu kendi lehlerine çevirmiştir.

20. yüzyıla gelindiğinde 1909 yılında Amerikalı Albay Chester, Türk meclisine demiryolları ve madenlerle ilgili Chester Projesi'ni sunmuştur. [9] Projedeki amaç, Bağdat'taki demir yoluna ek demir yolu hatlarının açılması ve bu hatların alanında maden çıkarma imtiyazı elde etmektir. Bu plan daha sonra Lozan Barış Antlaşması için Türk Devleti'nin lehine verilmesi istenen bir destek hamlesi olarak görülmüş ve 1923 yılında anlaşma imzalanmıştır. ABD tarafından Lozan'a destek gelmeyince anlaşma iptal edilmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasının ardından Avrupalı devletler Osmanlı'yı parçalama düşüncesiyle kendi aralarında gizli antlaşmalar imzalamışlardır.

Savaşa Amerika'nın girmesiyle savaş seyri değişmiş, sonucunda ise Amerikalı Başkan Woodrow Wilson, 8 Ocak 1918'te barış ilkelerini belirlemek amacıyla 14 maddelik bir bildiri yayınlamıştır. [10] Bu bildiriye göre Osmanlı Devleti'ne çoğunluğu Türk olan bölgelerde güvenli hâkimiyet sağlanacak, ekonomik yaptırımlar uygulanmayacaktı. Güvenliği sağlamak amacıyla ise uluslararası bir örgüt kurulacaktı. 18 Ocak 1919'da Paris'te bir konferans düzenlendi ve Milletler Cemiyeti kuruldu. [11]

Türkiye Cumhuriyeti Devleti-ABD İlişkileri

1918 Wilson İlkeleri'ni yayınladıktan sonra tekrar yalnızlaşma politikasına giden ABD, Türkiye'yle ticarete devam etmiştir. İkinci Dünya Savaşı'yla güç dengeleri değişmiş ve Türkiye, Avrupalı devletlerce savaşa çekilmek istenmiştir.

20. yüzyıla gelindiğinde
1909 yılında Amerikalı
Albay Chester, Türk
meclisine demiryolları ve
madenlerle ilgili Chester
Projesi'ni sunmuştur.

ABD'NİN ORTA DOĞU POLİTİKASINDA TÜRKİYE'Yİ BASKILAMA STRATEJİSİ

NESRİN KALKAN OKUR

ABD ise tarafsız kalmayı tercih ederek Avrupa'da savaş sırasında oluşan ekonomik sorunlara kendi nüfuzunu göstermek için Pasifik'te oluşan tehdide karşı silahlanmaya hız vermiştir. Bu amaçla 1941'de Ödünç Verme ve Kiralama Kanunu'nu senatosundan geçirerek kabul etmiştir. İngiltere'ye askerî yardımda bulunmuştur. [12] Savaş sırasında Japonya, Amerika'yı tehdit edip saldırıda bulunmuş, Pearl Harbor baskınına maruz kaldıktan sonra ABD, Midway hava saldırısıyla Japonya'ya karşılık verip aktif olarak savaşa katılmıştır.

Bu durumdan dolayı kanunu ödünç verme, kiralama ve takas etme yetkisiyle genişletmiştir. Kanunun ilanından önce Refik Saydam'a böyle bir tasarıdan söz etmiş olan Roosevelt, Türkiye'nin de bu kanundan yararlanabileceğini belirtmiştir. Savaş sırasında silah yardımı konusunda talepte bulunan Türkiye'ye yardım edilmeyince İngiltere durumu ABD'ye bildirerek ABD'den Türkiye'ye silah yardımında bulunulması gerektiğini talep etmiştir. Bunun üzerine ABD, Türkiye'nin toprak bütünlüğünü koruma konusunda destek olacaklarını bildirerek bu talebi kabul etmiştir.

Bunun üzerine savaş sırasında toplanan Kahire Konferansı'nda gündem Türkiye olmuştur. İsmet İnönü'yle görüşen Roosevelt ve Churchill, Türkiye'nin savaşa girme konusunda İnönü'den üs istediklerini belirtmişlerdir. [13] Savaş sırasında yapılan tüm konferanslara rağmen Türkiye savaşa fiilen girmemiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında iki etkin güç olarak Sovyet Rusya ve Amerika Birleşik Devletleri, dünya siyaseti ve ekonomisi üzerinde etkili olmaya başlamıştır.

Sovyet Rusya'nın Orta Doğu, Balkanlar ve Avrupa'da yayılmacı politikasına ve komünizm yayma fikrine dur demek isteyen ABD, önce Truman Doktrini sonra ise Marshall Planı adı altında ekonomik politikaları piyasaya sürmüştür.

*Savaş sırasında
yapılan tüm
konferanslara
rağmen Türkiye
savaşa fiilen
girmemiştir.*

ABD'NİN ORTA DOĞU POLİTİKASINDA TÜRKİYE'Yİ BASKILAMA STRATEJİSİ

NESRİN KALKAN OKUR

Truman Doktrini'nin temelinde ise Sovyet yayılımı korkusu vardır. Doktrin, 12 Mart 1947 yılında Başkan Truman'ın bildiri okumasıyla kabul edilmiştir. Aynı yıllarda Yunanistan'da iç savaş olması Yunan ekonomisinin yara almasına sebep olmuştur. Truman, Sovyet Rusya'nın Yunanistan'ı etkisi altına aldığı düşüncesiyle hareket etmiş ve Sovyet Rusya'nın aynı politikayla Türkiye'yi etkisi altına alacağını düşünerek ABD tarafından Yunanistan ve Türkiye'ye ekonomik destek verilmesi öngörülmüştür. 22 Mayıs 1947'de Truman yardımı başlamıştır. [14]

Marshall Planı adıyla bilinen Avrupa Kalkınma Projesi, 16 devletin katılımıyla beraber Paris'te toplanan bir konferansıyla 12 Temmuz 1947'de başlamıştır. Projede temel amaç, yiyecek yardımının dışarıdan alınmaması ve dış kredilerle alışverişin yapılmaması adına Avrupa'yı kendine bağlamaktır. Avrupa Ekonomik İş Birliği Konferansı (CEEC) adı altında çalışan konferans, ihtiyacı olan devletlerin raporunu hazırlamış ve ABD hükûmetine göndermiştir. Böylece 1947-50 arası dönemde bu plan uygulanmaya başlamıştır.

1950 yılında Demokrat Parti'nin Türkiye yönetimine gelmesiyle beraber ABD'yle olan ilişkiler daha artmıştır. Alınan Marshall yardımlarıyla birlikte Türkiye ekonomisine geçici olarak fayda sağlanmışsa da karşılığında Amerika'ya, Türkiye'de bulunan maden ve petrolün çıkarımı ve kullanım hakkı verilmiştir. 1950 yılında Türkiye, NATO'ya katılma isteğini bildirmiş akabinde Amerika Birleşik Devletleri'nin yanında yer alarak Kore Savaşı'na katılmıştır. Asıl amacı NATO'ya üye olmak olan Türkiye, ABD'yle olan ilişkilerine ilerleme kaydetmiştir. Aynı zamanda Amerika'yla ortak inşası yürütülen İncirlik Hava Üssü'nün 1951 yılında Adana'da inşasına başlanmış ve üs 1954'te hizmete açılmıştır. 1952 yılında ise NATO'ya giren Türkiye aynı zamanda 1955 yılında imzalanan Bağdat Paketi (CENTO)'nın kurucu üyesi olmuştur.

İncirlik Hava Üssü'nden sonra Türkiye, ABD'nin 1959'da Jüpiter füzelerini topraklarına yerleştirmesine izin vermiştir. Türkiye, Avrupa Konseyi ile NATO'ya katıldıktan sonra 1957 yılında kurulan Avrupa Ekonomi Topluluğu'na katılmak istemiştir. 25 Haziran 1963 yılında Türkiye bu topluluğa kabul edilmiştir. [15]

1950 yılında Türkiye,
NATO'ya katılma isteğini
bildirmiş akabinde
Amerika Birleşik
Devletleri'nin yanında yer
alarak Kore Savaşı'na
katılmıştır.

ABD'NİN ORTA DOĞU POLİTİKASINDA TÜRKİYE'Yİ BASKILAMA STRATEJİSİ

NESRİN KALKAN OKUR

1974 yılını müteakiben
Türkiye, NATO'da
Amerika'dan aldığı
silahlarla Kıbrıs'a çıkarma
yapınca bu kez 1975
yılında ABD, Türkiye'ye
silah ambargosu
uygulamış ve dönemin
başkanı Bülent Ecevit ise
1969'da imzalanmış olan
Türk-Amerikan
Antlaşması'na son vererek
İncirlik Üssü'nü 1978'te
ambargoyu kaldırmasına
kadar ABD'ye kapatmıştır.

1960'lara gelindiğinde Kıbrıs'ta Rumların Türklere karşı terör faaliyetleri vuku bulmuştur. Bunun üzerine Türkiye garantör devlet sıfatıyla Kıbrıs adasına asker çıkarmıştır. [16] Başkan Johnson ise Kıbrıs konusunda sert tutum sergilemiş, İnönü'ye bir mektup göndererek kendisine nota vermiştir. Mektupta müdahale yapılacaksa burada müttefiklere de danışılması gerektiğini vurgulamıştır ve iki devlet arasında mektuplaşmalar başlamıştır. Bu mektuplaşma süreci Johnson Mektupları olarak bilinmektedir.

Türkiye'nin 1968 yılında Sovyet Rusya'ya yanaşmasıyla beraber Türkiye anti-Amerikan öğrenci hareketleri baş göstermiştir. Amerika'nın ambargo ve kapitalist uygulamaları protesto edilmiştir. Türkiye'nin ABD baskısıyla 1971'de yasakladığı afyon ekimi 1974'te serbest bırakılmıştır. 1974 yılını müteakiben Türkiye, NATO'da Amerika'dan aldığı silahlarla Kıbrıs'a çıkarma yapınca bu kez 1975 yılında ABD, Türkiye'ye silah ambargosu uygulamış ve dönemin başkanı Bülent Ecevit ise 1969'da imzalanmış olan Türk-Amerikan Antlaşması'na son vererek İncirlik Üssü'nü 1978'te ambargoyu kaldırmasına kadar ABD'ye kapatmıştır.

1980'lere gelindiğinde ABD, Türkiye'nin serbest piyasa geçmesini desteklemek amacıyla borç ertelemesi yardımıyla bulunmuş, 1980 yılında Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri arasında Savunma İş Birliği Antlaşması imzalanmıştır. Türkiye'ye 13 milyar dolarlık kaynak aktarımı yapılmıştır. [17]

1990'da başlayan Körfez Savaşı ise yine Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri'ni karşı karşıya getiren bir dönüm noktası olmuştur. 1980'li yıllarda yaşanan İran-Irak savaşlarında tarafsız kalan Türkiye, yine Irak'la olan siyasi ilişkilerinden dolayı tarafsızlığını ilan etmiştir. Bu durum krize sebep olmuş ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yapılan Genel Kurul Toplantısı'nda şu ifadeler yer almıştır: [18]

ABD'NİN ORTA DOĞU POLİTİKASINDA TÜRKİYE'Yİ BASKILAMA STRATEJİSİ

NESRİN KALKAN OKUR

“Dünyada ve çevremizde Türkiye'yi yakından ilgilendiren gelişmeler olmaktadır. Basra Körfezi'ndeki olaylar, bu bölgedeki bir devletin egemenliğini, toprak bütünlüğünü ve bağımsızlığını ortadan kaldıracak düzeye ulaşmıştır. Dünyada yumuşamanın ve barışçı girişimlerin hız kazandığı bu aşamada, bölgedeki dengeyi ve nispî istikrarı sarsan bu saldırının yarattığı bunalım hızla tırmanma eğilimi göstermektedir. Körfezdeki olayların Türkiye'yi doğrudan etkilemesi söz konusudur.

Bu kaygı verici gelişmeler karşısında kamuoyunun bilgilendirilmediği, Hükûmetin etkin olamadığı, konunun kapalı diplomasiyle ve bireysel ilişkiler düzeyinde ele alındığı endişe ile gözlenmektedir. Son dönemde izlenilen, memnuniyetle karşıladığımız barış, yumuşama ve iş birliği ortamının henüz dünyamızın bütün bölgelerine aynı biçimde yansımadağı, sınırlarımızın hemen ötesinde cereyan eden bir olayla, Irak'ın Kuveyt'i işgal ve ilhak etmesiyle, açıkça görülmüştür. Bugün Körfez'de, boyutları giderek artan bir bunalım mevcuttur.”

Türkiye'nin taraf olmaması sonrasında Amerika Birleşik Devletleri, Türkiye'de ayrılıkçı/bölücü Kürtlerin faaliyetlerine destek vermiştir. ABD ile Avrupa devletleri 1937 yılı sonrasında Avrupa'da ve Türkiye'de çeşitli kültür ve öğrenci dernekleriyle işçi dernekleri kurmuş; İstanbul'da ise 1938 yılında Dicle Talebe Yurdu ve 1950'de açtığı Diyarbakır Talebe Yurdu ile çeşitli faaliyetlerde bulunmuştur. [19] ABD'nin Türkiye'deki bölücü Kürtlerle ilk teması bu dönemlerde başlamıştır.

KCK/PKK terör örgütünün 1990 ve sonrasında ayakta kalmasını sağlayan ABD, örgüte Körfez Savaşları sonrası yer açmış ve Irak'ın kuzeyinde Irak Kürt Bölgesel Yönetimi kurulmuştur. [20] Terör örgütüne ekonomik ve askerî destekler veren ABD'nin, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne karşı baskı politikalarına dolaylı olarak terör faaliyetleriyle devam ettiği görülmektedir.

ABD-PKK stratejik ilişkileri incelendiğinde dört aşama görülür; birincisi 1980 Şemdinli-Eruh Baskınları ve Birinci Körfez Savaşı, ikincisi İkinci Körfez Savaşı ve akabinde KCK/PKK terör örgütü lideri Abdullah Öcalan'ın yakalanması, üçüncüsü Öcalan'ın Türkiye'ye teslim edilmesi ve Irak'ın işgali, dördüncüsü ise Irak Savaşı'ndan günümüze olan süreçtir.[21] 1997 yılında bölücü terör örgütüne karşı Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK)'nin yaptığı bir operasyonda ele geçirilen mühimmatın bedeli 2,6 milyon olarak hesaplanmıştır. Örgütten ele geçirilen silah, mühimmat ve malzeme arasında Doçka uçaksavar da bulunmuştur. 10 yıl sonrasında ise yapılan başka bir operasyonda 38 adet uçaksavar mevziinin vurulduğu TSK tarafından bildirilmiştir. Terör örgütünün elinde 1990'lı yıllarda kalaşnikof bulunurken 2000'li yıllarda uçaksavarların bulunmasının arkasında ABD olduğu bilinen bir gerçektir. [22] Irak'ın kuzeyine yaptığı operasyonda Türkiye, 2000'li yılların başında KCK/PKK'yı tamamen bitirme sürecine gelmiş fakat ABD'nin Irak'ı işgali, terör örgütünün yeniden palazlanmasına sebep olmuştur. 2004 yılı itibarıyla terör örgütüne ABD yardımları artmış ve ABD'nin Orta Doğu'daki nüfuz politikasıyla beraber Türkiye'de KCK/PKK terör örgütünün saldırıları artarak devam etmiştir. Hendek Olayları bu minvalde Türkiye'ye ağır bedellerin ödeltildiği bir örtülü operasyon olarak görülmektedir. [23]

ABD'NİN ORTA DOĞU POLİTİKASINDA TÜRKİYE'Yİ BASKILAMA STRATEJİSİ

NESRİN KALKAN OKUR

ABD yazılı ve sözlü olarak PKK'yı terör örgütü saymaktadır fakat masada yazdığı ile sahada uyguladığı politika tamamen farklıdır. Terör örgütü KCK/PKK'nın Suriye'deki siyasi uzantısı olan YPG'ye silah yardımlarında bulunmuştur. Amacı ise bölgede Türkiye'nin bölgesel güç olmasını engellemektir. Bush'un ortaya koyduğu "Orta Doğu Ortaklık Girişimi" projesiyle uyum olarak da 2016 yılında terör örgütü PKK'nın Suriye'deki silahlı uzantısı olan PYD'yi ve sonrasında İran'daki terör örgütü uzantısı olan PJAK'ı desteklemiş, bu örgütlere askerî yardımda bulunmuştur. [24]

ABD'nin Orta Doğu çıkarlarıyla baskılamak istediği Türkiye, bölgede söz sahibi olduğunu sınır ötesi askerî operasyonlarla bir kez daha göstermiş ve bölgedeki güç dengesini sağlamıştır. Türkiye'nin KCK/PKK ve unsurları ile DAESH'e yönelik faaliyetleri olarak Irak'ın ve Suriye'nin kuzeyine düzenlediği askerî operasyonlar güç dengesini oluşturmaktadır. Askerî operasyonlar için ABD yalnızca Fırat Kalkanı Operasyonu'na kısmi olarak hava akınlarıyla destek verse de bölgede yaşanan operasyonları özellikle DAESH'e karşı olan askerî faaliyetleri "faydalı ve yararlı görmüyoruz" diyerek eleştirmiştir. [25] Türkiye üzerinde baskı politikası olarak kolektif terör faaliyetleri yürüten birbiri ile bağlantılı PKK, FETÖ, IŞİD/DAESH, DHKP-C, TKP-ML, FKÖ, ASALA, EOKA-EOKA-B, FHCK terör örgütleri [26] aktif olarak ayrılıkçı/bölücü unsur olarak rol almış ve almaya devam etmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri her zaman çıkarlarını gözetererek hareket ettiğinde Türkiye'yi, uyguladığı politika ve yaptırımlarla kendine bağlamaya çalışmıştır. Bunun karşılığında Türkiye Cumhuriyeti Devleti, 1960'tan sonra bir nevi Amerika'nın ambargolarına ve yaptırımlarına nota verip, karşı yaptırımlarla kendi gücünü ekonomik bağımsızlığını zedeleyecek her türlü emellere karşı korumuştur. Uyguladığı denge politikası ile Orta Doğu hâkimiyet mücadelesinde söz sahibi olan Türkiye, ABD'nin çıkarlarına ters düştüğünde ağır bedeller ödetilmek suretiyle çeşitli terör faaliyetlerine maruz bırakılmıştır. Değişen güç dengesi ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti çeşitli denge ittifakları gerek askerî gerekse siyasi olarak bölgede söz sahibi olmaya devam etmektedir.

Terörle Mücadele Kahramanlarına Minnetle...

Nesrin KALKAN OKUR - Kırklareli Üniversitesi Tarih Bölümü'nden mezun olup, aynı üniversitede yüksek lisansını tamamlamış ve "Birinci Dünya Savaşı'nda Sivas Esir Kampı" konulu tez çalışmasını yürütmüştür. Akademik kariyerine İstanbul Üniversitesi'nde Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler eğitimiyle devam etmekte olup, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi'nde yüksek lisans yapmaktadır. Güvenlik ve istihbarat alanında çeşitli sertifikalara sahiptir ve bu konularda ulusal ve uluslararası sempozyumlarda bildiriler sunmuştur. Yayınları arasında Türkiye'nin güvenlik politikaları ve iç güvenlik konularına dair akademik çalışmaları bulunmaktadır. Eğitim ve medya sektörlerinde de deneyim kazanmış olup, tarih, güvenlik ve medya alanlarında çeşitli projelerde yer almıştır.

ABD'NİN ORTA DOĞU POLİTİKASINDA TÜRKİYE'Yİ BASKILAMA STRATEJİSİ

NESRİN KALKAN OKUR

KAYNAKÇA

- [1] Fahir Armaoğlu, "20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995", Timaş Yayınları, İstanbul 2016, s.69.
- [2] İnfiyat Politikası: Ayrı durma. İzolasyonizm ve Monroe doktrini kavramlarıyla kullanılır. Uluslararası sorunlara aktif olarak katılmamayı, ticari ilişkileri en alt düzeyde tutmayı öngören dış politika stratejisidir.
- [3] Armaoğlu, Siyasi Tarih, s.73.
- [4] 7 Mayıs 1830'da imzalanan ticaret antlaşmasıdır.
- [5] Remzi Durmuş, "Geçmişten Günümüze Türk-Amerikan İlişkileri", https://tasam.org/tr-TR/Icerik/4118/gecmisten_gunumuze_turk_-_amerikan_iliskileri, Erişim: 15.06.2025.
- [6] Amerikan Dış Misyoner Komiserliği, 1810 yılında Williams Koleji mezunları tarafından kurulmuştur. İlk Amerikan Hristiyanlık misyoner örgütleri arasında yerini alır.
- [7] Durmuş, Türk-Amerikan İlişkileri, s. 3.
- [8] Ömer Kalaycı, "Kürtçülüğün ve Bölücü Terör Örgütünün Avrupa Yapılanması", Erişim: 24.05.2025 <https://kalayciomer.wordpress.com/2024/02/09/kurtculugun-ve-bolucu-teror-orgutunun-avrupa-yapilanmasi/>
- [9] Demiryolları kurma ve maden çıkarma projesi olarak sunulan aslında ABD'nin imtiyazları almak istediği kendi nüfuz planıdır.
- [10] Rifat Uçarol, "Siyasi Tarih 1789-2014", Der Yayınları, İstanbul 2013, s.509.
- [11] Uçarol, Siyasi Tarih 1789-2014, s. 509.
- [12] Nuri Karakaş, "Amerika'nın Ödünç Verme ve Kiralama Yardımlarında Türkiye", Tarih İncelemeleri Dergisi, C.24, S. 1, Temmuz 2009, s. 22.
- [13] Oral Sander, "Siyasi Tarih 1918-1994", İmge Kitapevi Yayınları, 2004, s.192.
- [14] Sander, Siyasi Tarih, s. 258.
- [15] Uçarol, Siyasi Tarih 1789-2014, s. 739.
- [16] Kemal Akmeral, "Kıbrıs Türk'ünü İmhay Hedefleyen Akritas Planı ve Annan'a dek Uzanan Planlar Süreciyle Kıbrıs", İstanbul: Bilge Karınca Yayınevi, 2004, s. 99.
- [17] Durmuş, Türk-Amerikan İlişkileri, s. 6.
- [18] Tekin Önal ve Abdullah Özdağ, "Körfez Savaşı ve Türk Dış Politikalarına Etkileri", Turkish Studies, C:11/16, ss. 53-70, 2016, s. 57.
- [19] Mehmet Kurum, Begüm Çardak vd, Türkiye'de Ayaklanmalar, Tedhiş Hareketleri ve Terörizm, ed. Mehmet Kurum, "Osmanlıdan Günümüze Türkiye'de Terörizm ve Terörizmle Mücadele", Ankara: Nobel Yayınları, 2024, ss. 212-213.
- [20] Ömer Kalaycı, "Örtülü İttifaktan Resmi İşbirliğine: ABD-PKK/YPG Stratejik İlişkileri", Erişim: 20.06.2025 <https://stratejikortak.com/2024/04/ortulu-ittifaktan-resmi-isbirligine-abd-pkk-ypg-stratejik-iliskileri.html>
- [21] Kalaycı, Örtülü İttifaktan Resmi İşbirliğine.
- [22] İbrahim Çevik, "Diplomasi ve İstihbarat Eliyle Kürt Toplum Mühendisliği "Kürt Srunu"mu Yoksa Örtülü Operasyon mu?", Ankara: Ayrıntı Basım Yayım, 2010, s. 379.
- [23] Kalaycı, Örtülü İttifaktan Resmi İşbirliğine.
- [24] Ömer Kalaycı, "Bölücü Terör Örgütü PKK/KCK'nın Uluslararası Aktörlerle Stratejik İlişkileri", Erişim: 20.06.2025 <https://ulesam.org/bolucu-teror-orgutu-pkk-kcknin-uluslararasi-aktorlerle-stratejik-iliskileri/>
- [25] Ahmet Özcan-Emrah Özdemir, "Kore'den Suriye'ye Türk Ordusu Sınır Ötesi Harekâtlar", İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2023, s. 191.
- [26] İlyas Er-Gülten Güneş, "Türkiye'yi Hedef Alan Terör Örgütlerinin Kolektif Terör Faaliyetleri Örnekleri", Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, C:12, S:3, ss. 395-425, s. 397.

SU FAKİRİ ORTA DOĞU VE OLASI YENİ SU KRİZLERİ

ÖMER KALAYCI
TARAFINDAN YAZILDI

Gelecek nesiller altın, petrol ve kömürün önemini belki tarih kitaplarından veya şimdilerde olduğu gibi internet üzerinden öğreneceklerdir. Ancak temel organik yaşam değişmediği sürece, insanlığın suya olan ihtiyacı ve su arayışı bitmeyeceği gibi yakın zaman içinde Orta Doğu'da ve merkezinde olan ülkemizde suyun stratejik önemini bire bir yaşayacaklardır.

Su fakiri Orta Doğu'da petrolün bolluğu bölge politikalarına şekil verirken, su kaynaklarının azlığı ve temiz içme suyunun yaşamsal önemi gün geçtikçe kendini daha da göstermektedir. Orta Doğu'da, gelecek yıllarda petrolün önemi azalma eğilimi gösterse de geçmişte olduğu gibi suyun stratejik önemi daha belirginleşecek; bölge siyasetinin temel dinamiğini oluşturacaktır. Orta Doğu'da suyun stratejik ve yaşamsal önemini hem Arap-İsrail çatışmalarından hem de sınır komşularımız Irak ve Suriye'nin bölücü terör örgütünü ülkemize karşı aparat olarak kullanmalarından anlayabiliriz. Bu çalışma, petrol zengini ancak su fakiri Orta Doğu'yu ele almakta; suyun stratejik öneminin gün geçtikçe hem bölge ülkelerine hem de Türkiye'ye olası sonuçlarını analiz etmeye çalışacaktır.

Stratejik Silah Açısından Su

En üst siyasal yapılanma olan devletlerin ana işlevlerinden birisi toprakların ve suyun korunması olmuştur. Sulak ve verimli arazilerin istilayla karşılaşması sonucunda silahlı kuvvetler önemli görev üstlenerek kurumsallaşmışlardır. Siyaset, toprak ve suyu ele geçirmek ve elde tutmak için yapılmıştır.

Toplumların gelişmesi için kişi başına düşen su miktarı bir ülke için gelişmişlik ölçüsüdür. Modern toplumların hızla büyüyen nüfus yapılanmaları, hızlı ve çarpık kentleşme ve buna bağlı altyapı sorunlarıyla kullanılabilir tatlı su imkânlarını zora sokmuştur.

*En üst siyasal
yapılanma olan
devletlerin ana
işlevlerinden birisi
toprakların ve
suyun korunması
olmuştur.*

SU FAKİRİ ORTA DOĞU VE OLASI YENİ SU KRİZLERİ

ÖMER KALAYCI

Su, her ülkeye eşit ya da doyurucu dağılmamıştır. Artan nüfus ve su ihtiyacına karşın kullanılabilir su kaynaklarının aynı seviyede kalması, az yağış, kuraklık, çevre kirliliği, iklim değişikliği gibi nedenlerle azalması ve kalitesinin bozulması, suyun stratejik önemini artırmış ve tüm dünyanın sorununa dönüştürmüştür. Suyun doğru ve etkin kullanılması o ülkenin ekonomik kalkınmasının da geleceğiyle yakından ilgilidir. Dolayısıyla su kaynakları, sulama, enerji, endüstri ve artan nüfusun temiz su kullanım ihtiyacının karşılanması bakımından son derece önemli bir stratejik silahtır. Tıpkı günümüzde enerji kaynakları üzerinden gerçekleşen jeopolitik mücadelelerde olduğu gibi.

Su, kıt olmakla birlikte yaşam kaynağıdır. Uygarlık, su kaynaklarından yararlanma olanaklarını geliştiren ve örgütlenebilenler tarafından kurulmuştur. Dünya siyasal tarihinin özeti, doğal kaynakların ve insanoğlunun yarattığı kaynakların paylaşımı üzerindeki bir rekabettir. Ne var ki “Orta Doğu su krizi, hiçbir ülke ya da uluslararası kuruluşun kabul etmeye hazır olmadığı stratejik bir yetimdir.” [1]

Tarihin pek çok döneminde savaşların su üzerine çıktığını biliyoruz. Gerekçesi gerçekten su olan ilk su savaşı, MÖ 2500 yıllarında Aşağı Mezopotamya’da kurulmuş Lagaş ve Umma şehir devletleri arasında yaşanmıştır. Suyun, zaman zaman bir ülkeyi mağlup etmek ya da gücünü kırmak için stratejik bir silah olarak da kullanıldığı açıktır. Bu duruma somut örnek Floransa, Pisa’yı savaşta susuz bırakarak teslim almaya çalışmıştır. 1947-1960 yılları arasında, Hindistan’ın bölünmesi sonucu ortaya çıkan İndus Nehri havzası sorunu, Pakistan-Hindistan arasında çatışmalara sebep olmuş ve her iki ülke ilişkilerini uzun süre dondurmıştır.

Bunun yanı sıra 1948 yılında birinci Arap-İsrail savaşında, suyun, stratejik bir silah olduğunu görürüz.

*Su, kıt olmakla birlikte
yaşam kaynağıdır.
Uygarlık, su
kaynaklarından
yararlanma olanaklarını
geliştiren ve
örgütlenebilenler
tarafından kurulmuştur.*

SU FAKİRİ ORTA DOĞU VE OLASI YENİ SU KRİZLERİ

ÖMER KALAYCI

Ayrıca ilk olarak 1967 yılında, 7 Ekim 2024'ten sonra Suriye'nin yeni dönüşümünde de İsrail'in, stratejik konumundan ötürü Golan Yaylalarını işgal etmesinin ana nedenlerinden birinin de su olduğu bilinir. 1999 yılında NATO'nun, Yugoslavya'ya düzenlediği harekâta Belgrad'a verilen suyun kesildiği de ayrı bir somut örnektir. Hiç şüphesiz, Türkiye'nin tüm iyi niyet yaklaşımlarına rağmen 1998 yılına kadar Suriye yönetimlerinin, bölücü terör örgütü PKK ve liderlerine yönelik ev sahipliği yapması ve ülkemize karşı kışkırtmasının da sebeplerinin başında su gelmiştir.

2011 yılı Suriye İç Savaşı'yla başlayan Suriyeli mülteci akını ve sonrasında Pakistan, Afganistan uyruklu kaçakların güneydoğu illerimizde konuşlandırılmaları; Birleşmiş Milletler başta olmak üzere pek çok uluslararası kurumun raporlarında 2030'dan itibaren artacak sıcaklıkların yaratacağı kuraklık ve temiz içme suyuna olan ihtiyacın %40 daha fazla artacağı belirtilmektedir. Temiz içme suyu ve su kaynaklarının önemi her geçen gün artmakta, su ve su kaynakları etrafında oluşacak yeni güvenlik algıları yeni güvenlik tedbirlerini de beraberinde getirmektedir. [2]

Orta Doğu'da petrolün bolluğu su kaynaklarının kıtlığı coğrafyaya özgü politikalara şekil vermektedir. Türkiye'nin güneyinde kalan coğrafyada petrol kısa ve orta vadede varlığını ve önemini koruyacak ancak uzun vadede petrolün önemi giderek azalacak, suyun stratejik önemi daha da belirginleşecektir. Bölge siyasetinin temelini kullanılabılır su ve su kaynakları oluşturacaktır. Bu bölgede Arap-İsrail çatışmalarını, bölücü Kürtçü terör örgütü KCK uzantılarının varlığını su kaynaklarını kontrol etme açısından okumak sağlıklı olacaktır.

Gerek Fırat ve Dicle nehirleri gerek Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), gerekse de Hazar havzasında Hazar'ın statüsü, paylaşımı ve kullanımı başta AB-ABD-İsrail olmak üzere neredeyse tüm dünyanın ilgi alanına giren bir boyut kazanmıştır.

Bu bölgede Arap-İsrail çatışmalarını, bölücü Kürtçü terör örgütü KCK uzantılarının varlığını su kaynaklarını kontrol etme açısından okumak sağlıklı olacaktır.

SU FAKİRİ ORTA DOĞU VE OLASI YENİ SU KRİZLERİ

ÖMER KALAYCI

Orta Doğu, enerji ve insan kaynaklarını açısından küresel aktörler açısından ne kadar değerliyse, yaşam kaynağı su da Orta Doğu ülkeleri açısından en az o kadar vazgeçilmez kaynaktır.

Bu durum, ülkemizi uluslararası sorumluluklarından ve millî çıkarlarından ötürü bölge siyasetinin ağırlık merkezine oturacak su kaynakları konusunda taraf yapmıştır. Başta Suriye ve Irak yönetimleri su kaynaklarının paylaşımı konusunda ülkemizden akıldışı taleplerde bulunmuşlar ve su üzerine belirledikleri akıldışı politikalarıyla ülkemize karşı yıllarca bölücü örgüt PKK'yı barındırmışlar, pek çok alanda desteklemişlerdir.

Su Fakiri Orta Doğu

Orta Doğu, enerji ve insan kaynaklarını açısından küresel aktörler açısından ne kadar değerliyse, yaşam kaynağı su da Orta Doğu ülkeleri açısından en az o kadar vazgeçilmez kaynaktır. Dolayısıyla su, Orta Doğu ülkeleri özellikle Türkiye'nin sınır komşuları Irak, Suriye hatta olası İran ve bu ülkelerde oluşturulmak istenen devletimsi yapılar açısından da petrolden çok daha önemli konuma gelecektir.

Dünyada en az yağış ve en fazla buharlaşmanın yaşandığı bölgeler Orta Doğu ülkelerinin kümелendiği ülkelerdir. Dünyadaki kurak topraklar karaların üçte birini oluştururken [3] Orta Doğu'daki kıraç topraklar %80 oranına ulaşmıştır. [4]

Orta Doğu ülkelerinde çatışmaların devam etmesi sonucu insan kaybı yaşansa da doğum oranlarının yüksek olmasından ötürü çok da bir şey kaybetmeyen ve 450 milyonun üzerinde nüfusunun 2050'li yıllarda iki katına çıkacağı[5] göz önüne alınıncaya, sorunun bölge için belirleyici yaşamsal gücü öne çıkmaktadır.

Orta Doğu ülkelerinde nüfus artış hızı Yemen'de %5,3 ile âdeta zirvededir. İsrail, bölge ülkeleri içinde en düşük doğum oranına sahip olmasına karşın, dışarıdan Yahudi göçünün devlet politikası olarak teşvik edilmesi, bu ülkeyi yetersiz su kaynakları karşısında artan nüfus tehdidine maruz bırakmaktadır.

SU FAKİRİ ORTA DOĞU VE OLASI YENİ SU KRİZLERİ

ÖMER KALAYCI

Dünya Bankası, günümüzde Orta Doğu'da fert başına düşen yıllık su tüketim miktarını yaklaşık 1200 metreküp olarak ifade etmektedir. Bu oran, dünya ortalamasının oldukça altındadır. Örneğin İran'da bu oran fert başına 1800 metreküp; Ürdün, Yemen ve Filistin'de 200 metrekübün de altına düşmektedir. Birleşmiş Milletler (BM)'e göre, 2025 yılından itibaren su kıtlığı yaşayacak ülkeler arasında Etiyopya, Fas, Güney Afrika, Libya, Mısır, Umman ve sınır komşularımız Irak, İran ve Suriye de yer alacaktır.

Orta Doğu, kuraklıktan dolayı etkilenen yer altı sularıyla da ön plana çıkmaktadır. Yıllık sadece %2,5'i yenilenebilen bu suları bölgede en etkin şekilde kullanan ülke Suudi Arabistan'dır. Kuveyt, su ihtiyacının %60'ını yer altı sularından sağlarken, Suudi Arabistan %86'sını yer altı sularından elde etmekte. Bu yüzden Arap Yarımadası'ndaki yer altı sularının dörtte birinin 2010 yılından günümüze erişeceği ifade edilmektedir. [8]

Ürdün Krallığı, Suudi Arabistan'ı derin artezyen kuyularla kendi yer altı sularını çekmekle suçlamaktadır. [9] Bunun yanı sıra İsrail, yıllık su kullanımının üçte birinden fazlasını Batı Şeria'daki yer altı su kaynaklarından elde etmektedir.

Önümüzdeki 5-10 yıllık dönem içinde suyun giderek azaldığı bölgelerde gittikçe önem kazanan yer altı su havzalarının paylaşımı, yer üstündeki nehir sularının paylaşımı kadar büyük sorunlara sebep olabilecektir.

İsrail'in, Golan Yaylalarını işgal etmesinin bir diğer stratejik sebeplerinden biri de su kaynaklarına erişimdir. Her 10 yılda nüfusu en az 100 milyon artan, fert başına düşen temiz içme suyunun dünya ortalamasının çok altında olan Orta Doğu'da gün geçtikçe mevcut rakamlar su krizinin giderek derinleştiğini, mevcut kaynaklar için savaş ilanları da dahil olmak üzere politik stratejiler belirlendiği pek çok eserde yazılmaktadır.

Bunun yanı sıra İsrail, yıllık su kullanımının üçte birinden fazlasını Batı Şeria'daki yer altı su kaynaklarından elde etmektedir.

SU FAKİRİ ORTA DOĞU VE OLASI YENİ SU KRİZLERİ

ÖMER KALAYCI

Örneğin bu ülkelerden Mısır, Nil Nehri sularına yönelik bir tehdidin ülkesine savaş sebebi olacağını açıkça ilan ederken; İsrail, kuzeyindeki Galile Gölü'ne su akışını azaltacak tek taraflı baraj yapımı hâlinde Suriye'ye saldıracağını bildirmişlerdir. [10] Diğer bir örneğe 1967 Arap-İsrail savaşında da su paylaşımı konusu önemli rol oynamıştır.

Orta Doğu bölgesinin geniş yüz ölçümüne rağmen buralardaki nehirlerden Nil, Fırat ve Dicle nehirleri dünya standartlarında büyük ırmak olarak sayılmaktadır. Bunun yanı sıra Arap devletlerinin nehirlerinden akan suyun neredeyse %85'i Arap olmayan ülkelere kaynaklanmaktadır. [11]

Neredeyse dört asır Osmanlı Devleti'nin hamiliğinde yaşayan bölge ülkeleri, özellikle birinci paylaşım savaşı sonrası galip devletlerin cetvelle çizdiği sınırlarla belirlediği Orta Doğu devletleri, ikinci paylaşım savaşından sonra büyük ölçüde bağımsızlıklarına kavuşmuşlardır.

Bu paylaşım savaşlarından sonra artan devlet sayılarıyla su sorununun hayat bulması bir yana, suyun paylaşılması sorunlarını daha da körüklemiştir. Bu geniş coğrafyaya, petrolün keşfi ve artan değerinin yanında, dünyanın en fakir su kaynaklarının olduğu bölgeye İsrail'in de kurulmasıyla Orta Doğu; çatışmaların ve istikrarsızlıkların başat konumuna gelmiştir.

1988 yılında Mısır Dışişleri Bakanı, "Bölgemizdeki gelecek savaş, Nil suları yüzünden patlak verecek." derken; İsrail Su Komisyonu Başkanı Meir ben Meir de, "Bölgemizde su yetersizliği olursa, eğer insanlarımız susuz kalırsa, tabii ki savaşırız." sözleriyle bir döneme damgalarını vurmuşlardır.

Bu sözler, suyun bölge ülkeleri açısından ne denli stratejik olduğunun sadece beyanı değil; günümüzde yaşanan çatışmalara da yön verdiğinin belgesi niteliğindedir.

Bunun yanı sıra Arap devletlerinin nehirlerinden akan suyun neredeyse %85'i Arap olmayan ülkelere kaynaklanmaktadır.

SU FAKİRİ ORTA DOĞU VE OLASI YENİ SU KRİZLERİ

ÖMER KALAYCI

Orta Doğu genelinde, 2005 yılından itibaren yaşanan ve giderek artış gösteren kuraklık, bölgenin gelecekte ne denli sorunlu yıllar yaşanabileceğini bir kere daha hatırlatmaktaydı. Özellikle Türkiye'yi de son derece etkileyen, İran'ın sulak alanlarının %90'nın kuruduğu belirtilen bu kuraklık, dönemin İsrail Su Komisyonu Bakanı Shimon Tal tarafından "şimdiye kadarki en ciddi su krizi" olarak nitelendirilmişti. İsrailli bakanın söylediği üzere şimdiye kadarki en ciddi su krizi miydi bilinmez ancak zaten fert başına dünya ortalamasının çok altında olan bölge, yeni su krizlerine ve olası su çatışmalarına gebe idi.

Sonuç

Malumunuz üzere dünyamız 10 milyara yaklaşan nüfusu, bunun yanı sıra dünyada yüz milyonlarca insanın göç hareketliliği; 2011 Suriye İç Savaşı ve sonrasında ülkemizin de payını aldığı ve başta Suriyeli olmak üzere Afgan, Pakistan, İran, Irak ve Afrika ülkelerinden gelen 13 milyon sığınmacıyla karşı karşıya. Buna ilaveten hem giderek artan dünya nüfusu hem düzensiz göç hareketliliği dünyamızı sadece biyolojik bir kargaşaya sokmakla kalmıyor; bu duruma yaşam kaynağımız suyun önemi, stratejik değeri ve suyla ilgili doğabilecek su krizlerine ek yeni karışıklığa zemin hazırlıyor. Eğer gerekli önlemler alınmazsa mevcut durumun ulus devlet yapılarını tehdit etmeye devam edeceği açıktır.

Bu bağlamda yapmış olduğum araştırmalar sonucunda iki konuda yeni kargaşa ve karışıklıkların oluşma olasılığının yüksek olduğunu ifade edebilirim. Bunlardan ilki yeni hukuk sistemleri olacak. 10 milyar nüfusuyla ve milyonlarca göçmenin hareket hâlinde olduğu ve biyolojik ve bununla beraber susuz kalmakla karşı karşıya getirilen bir çöküşe zorlanan dünyada iki bin yıl öncesine ait kurallarla yaşamak neredeyse imkânsızlaşmıştır. Elbette her yeni sistem yeni kargaşa ve çatışmaları da beraberinde getireceği gibi yeni hukuk sistemleri de doğa, insan ve devletle olan ilişkilere de yansıyacaktır.

Batı kaynaklı hukuk sistemleri pek çok alıntı yapan ülkeleri etkisi ve baskısı altına aldığı gibi, özellikle neoliberal ekonomik sermayeye geniş özgürlük tanımış, sermayeye ve büyük mülkiyetlere geniş ve artan koruma ve dokunulmazlık getirmiş; önlerindeki kısıtlamaları kaldırmıştır. İkincisi ise, özel çıkarlarla kamu çıkarlarının çatışmasıdır. Özel çıkarlardan kastım sermaye gruplarıdır. Sermaye gruplarının kamu tekelinde olan pek çok stratejik alanda mücadele içinde olduğu daha da gün yüzüne çıkmaktadır.

SU FAKİRİ ORTA DOĞU VE OLASI YENİ SU KRİZLERİ

ÖMER KALAYCI

Sermaye grupları ve kamu çıkar ilişkileri pek çok konu başlığında ele alınabilir. Ancak bu yazının ana konusunun ülkemizin ulusal güvenliğini de birinci derecede ilgilendirdiğinden, su kaynakları ve dağıtımı konusunda görüş belirtmek istiyorum. İnsan yaşamının ve devletlerin varlığının temel kaynağı olan su ve içme suyu kaynakları özel çıkarlar olarak bahsettiğim sermaye gruplarının ellerinde tekelleşmektedir. Bu durum, yeni oluşacak veya var olan suç örgütlerini besleyen temel niteliğe kavuşacaktır. Suyun fiyatlandırılması ve dağıtımı ele alındığında esas güvenlik sorunu daha da iyi anlaşılacaktır.

Yaşam kaynağı olan içme suyu ve su kaynaklarının, sermaye gruplarının ellerine geçmiş veya geçecek olması, (Suriye’de Fırat’ın doğusunda bölücü terör örgütü PKK/YPG’de olduğu unutulmamalıdır) sadece bir kazanç kapısı değil, bunun yanı sıra bir varlık sebebini teşkil edecektir. Çünkü sermaye grupları tarafından ele geçirilen su kaynakları ve içme suyu dağıtımının kontrolü suç örgütlerinin elindedir. Esasen suyun fiyatlandırmasını da dağıtımını da suç örgütleri yapmaktadır. Bu durum bizlere sermaye gruplarıyla suç örgütlerinin kolektif iş birliği içinde olduklarını da gösterir. Bunun yanı sıra suç örgütlerinin yerini siyasallaştırılan ve devletleşme sürecine dönüştürülmek istenen bölücü terör örgütlerinin almayacağına ne garantisi vardır?

İkinci paylaşım savaşından sonra, sınırları cetvelle çizilen devletler ve Orta Doğu insanı, çatışmaların ve istikrarsızlığın bedelini yıllardır canıyla ödemektedir. Buradaki kan ve gözyaşı bir gün son bulur mu bilinmez ancak yıllardır millet olma şuuruna erememiş ve birbirlerine karşı son derece sevgisiz yaşayan bölge ülkelerinin siyasal karar alıcıları ve bölge insanı susuz yaşayamayacaklarının bilincine varıp çözüm üretebilecekler mi, merak ediyoruz.

Ömer KALAYCI - Uluslararası güvenlik ve dış politika alanlarında uzmanlaşmış bir araştırmacıdır. Lisans eğitimini 1990 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde tamamlamıştır. Yüksek lisans derecesini ise 2009 yılında Almanya’daki Friedrich Wilhelm Üniversitesi Bonn’da almıştır. Akademik ve mesleki çalışmaları kapsamında Türk siyasi tarihi, Türk diplomasi tarihi, Avrupa, Almanya, İsveç ve Japonya siyasi tarihi ile Türk dış politikası, uluslararası ilişkiler, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri ve Avrupa Birliği’nin Ortak Dış-Güvenlik ve Savunma Politikası konularında derinleşmiştir. Ayrıca Türkiye-Almanya ilişkileri, Avrupa’daki ayrılıkçı hareketler ve terör örgütleri, terörizm ile PKK/KCK terör örgütünün Avrupa ve Asya (özellikle Japonya) yapılanmaları üzerine çalışmaları bulunmaktadır. Kalaycı, bu alanlardaki birikimini çeşitli eserlerle de ortaya koymuştur. Başlıca eserleri arasında “Türkiye AB ilişkileri Bağlamında Almanya’nın Kürt ve PKK Politikası” adlı kitabının 2019 yılında Çıkrık Yayınları’ndan çıkan ilk baskısı ve 2022 yılında Cinius Yayınları’ndan çıkan güncellenmiş ikinci baskısı yer almaktadır. Ayrıca “Avrupa’nın Ruhü (Dünü-Bugünü-Yarını) ve “PKK’nın Siyasallaşma Çabaları: Almanya İsveç Örneği” adlı kitapları bulunmaktadır.

SU FAKİRİ ORTA DOĞU VE OLASI YENİ SU KRİZLERİ

ÖMER KALAYCI

KAYNAKÇA

- [1] Joyce, R. Starr, “Water Wars”, Foreign Policy, İlkbahar 1991, No: 17, s. 17-36, (çevrimiçi) <http://searchg.global.epnet.com>
- [2] Kalaycı Ömer, Milli Güvenlik Açısından İçme Suyu ve Su Kaynaklarının Önemi, (çevrimiçi) <https://www.polishaberleri.org/yazarlar/omer-kalayci/milli-guvenlik-acisindan-icme-suyu-ve-su-kaynaklarinin-onemi/561/> , 26 Ağustos 2023.
- [3] Murakami, Masahiro: Managing Water For Peace In The Middle East, Tokyo, United Nations University Press 1995, (aktaran): Müftüoğlu Ferruh: Ortadoğu Su Meseleleri ve Türkiye, İstanbul, Marifet yayınları, s. 9, 1997.
- [4] Bulloch, John: Adel Darwish: Su Savaşları-Ortadoğu’da Beklenen Çatışma, İstanbul, Altın Kitaplar, s. 15, 1994.
- [5] Butts, Kent Hughes: The Strategic Importance of waters, Parameters, İlkbahar 1997, s. 75.
- [6] Lowi, Miriam R: Political and Institutional responses to Transboundary Water Disputes in the Middle East, (çevrimiçi) <http://wwics.si.edu/PROGRAM/DIS/ECS/report2/lowi.htm>.
- [7] David, Knighton: Thirsty World, The World Today, Ağustos-Eylül 2002, c. I. VIII, No: 8-9, s. 13.
- [8] Knighton, a. g. e. s. 13.
- [9] Bulloch, a. g. e. s. 24.
- [10] Bulloch, a. g. e. s. 17-18.
- [11] Bulloch, a. g. e. s. 16.

GÖLGELERİN ÖTESİNDEKİ SAVAŞ: ORTA DOĞU'DA BİLİŞSEL HAREKÂT VE ANLATI MÜHENDİSLİĞİ

SERKAN YILDIZ
TARAFINDAN YAZILDI

Giriş: Zihin Sahnesindeki Yeni Perde

Kamuoyunun zihnindeki istihbaratçı portresi, genellikle Soğuk Savaş romanlarından fırlamış, trençkotlu, susturuculu tabancasıyla gölgelerde iz bırakan bir figürdür. Bu romantik imge, mesleğin sadece küçük bir parçasını, belki de en sinematografik olanını yansıtır. Ancak 21. yüzyılın en kritik istihbarat savaşları, fiziki mekânlardan ziyade insan zihninin soyut coğrafyasında gerçekleşmektedir. Çalınan bir şifreli belgenin veya etkisiz hâle getirilen bir operasyon şefinin yarattığı etki, bir toplumun tamamının algısını, iradesini ve nihayetinde kaderini şekillendiren bir operasyonun yanında oldukça sınırlı kalabilir.

Bugün Orta Doğu, sadece vekalet savaşlarının, insansız hava araçlarının veya siber saldırıların arenası değildir. Burası, aynı zamanda dünyanın en karmaşık ve acımasız "Bilişsel Harekât" (Cognitive Warfare) sahasıdır. Bu yazıda, ana akım medyanın ve popüler analizlerin genellikle iskaladığı, istihbaratın bu en sofistike ve belki de en belirleyici boyutunu, yani "Anlatı Mühendisliği" (Narrative Engineering) operasyonlarını ve bunların Orta Doğu'daki yansımalarını ele alacağım. Amacım, komplo teorilerine sapmadan, istihbaratın bir bilim ve sanat olarak bu alandaki metodolojisini, rasyonel bir çerçevede ortaya koymaktır.

1. Kavramsal Çerçeve: Zihin Coğrafyasının Yeniden Tanımlanması

Bilişsel harekât, hedef bir kitlenin veya karar alıcının düşüncelerini, duygularını ve motivasyonlarını manipüle ederek davranışlarını yönlendirme sanatı olarak tanımlandığında, bu tanımın altında yatan operasyonel derinliği gözden kaçırma riski doğar; zira bu, tek bir eylem değil, birbiriyle entegre, çok katmanlı ve uzun soluklu bir stratejidir. Klasik psikolojik harekât (PSYOP) genellikle taktik bir hedefe (örneğin bir askerî birliğin moralini bozmak) yönelikken, bilişsel harekât stratejik bir amaç güder: "Hedef toplumun veya devletin gerçekliği algılama biçimini kalıcı olarak yeniden yapılandırmak." Saha tecrübesiyle ifade etmem gerekirse; amaç sadece düşmanın bir sonraki hamlesini etkilemek değil, satranç tahtasını onun zihninde yeniden çizerek hangi hamlelerin "mümkün" veya "mantıklı" olduğunu en baştan tanımlamaktır.

Bu stratejinin ne kadar sofistike olduğunu anlamak için saldırdığı ve manipüle ettiği alanları daha net bir şekilde ayırtmak gerekir. Ben bu alanları "İnsan İşletim Sistemi" olarak adlandırıyorum ve üç ana katmandan oluştuğunu düşünüyorum:

GÖLGELERİN ÖTESİNDEKİ SAVAŞ: ORTA DOĞU'DA BİLİŞSEL HAREKÂT VE ANLATI MÜHENDİSLİĞİ

SERKAN YILDIZ

a) Bilişsel Alan (Hedef: Mantık ve Dikkat): Bu katman, en yüzeysel ve en çok bilinen saldırı yüzeyidir. Operasyonlar burada bireyin dikkatini yönetmeyi, hafızasını şekillendirmeyi ve mantıksal çıkarım süreçlerini sabote etmeyi hedefler.

- **Dikkat Ekonomisi Manipülasyonu:** Modern bilgi bombardımanı altında, en kıt kaynak dikkattir. Bilişsel operasyonlar, önemsiz veya yanıltıcı konuları sürekli gündemde tutarak (gürültü yaratarak), hedef kitlenin asıl önemli ve hayati konulara odaklanmasını engeller. Örneğin bir ülkede ciddi bir ekonomik kriz yaşanırken yapay olarak yaratılan bir magazin skandalı veya bir kimlik polemliği haftalarca gündemi işgal edebilir. Amaç, halkın zihinsel enerjisini ve sorgulama kapasitesini tüketmektir.
- **Epistemik Güvenin Aşındırılması:** Bu, daha sinsî bir taktiktir. Amaç sadece yalan bilgi yaymak değil, bireyin neye inanacağını bilemez hâle gelmesini sağlamaktır. "Gerçek sonrası" (post-truth) olarak adlandırılan ortam, aslında çoğu zaman kasıtlı olarak yürütülen bilişsel harekâtın bir sonucudur. Her şeye ve herkese karşı bir güvensizlik iklimi yaratıldığında resmî kurumların, bilimin ve medyanın güvenilirliği sıfırlanır. Bu boşlukta operatörün kendi "alternatif gerçekliği" çok daha kolay alıcı bulur.

b) Duygusal Alan (Hedef: Korku, Öfke ve Aidiyet): İnsanlar, rasyonel varlıklar olduklarına inanmayı sevseler de kararlarının büyük çoğunluğu duygusal temellere dayanır. Profesyonel bir operasyon, mantıksal argümanları baypas ederek doğrudan limbik sistemi, yani beynin duygu merkezini hedefler.

- **Korku ve Tehdit Algısının Yönetimi:** Orta Doğu'daki en etkili mühimmat korkudur. "Kimliğimiz tehlikede", "Değerlerimiz yok ediliyor,", "Düşman kapıda" gibi anlatılar, rasyonel analizi devre dışı bırakır ve kitleleri en ilkel "savaş ya da kaç" tepkisine iter. Bu durumda en otoriter liderler veya en agresif politikalar bile birer "kurtarıcı" olarak alkışlanabilir.
- **Kolektif Narsisizm ve Mağduriyetin Sömürülmesi:** Her toplumun tarihinde travmalar ve gurur duyduğu anlar vardır. Bilişsel harekât, bu kolektif hafızayı istismar eder. Bir gruba sürekli olarak ne kadar mağdur edildiği ne kadar özel ve üstün olduğu ancak hakkının yendiği anlatısı pompalanır. Bu, grubu dış dünyaya karşı daha şüpheli, içe kapalı ve liderine sorgusuz sualsiz bağlı hâle getirir. Dışarıdan gelen her eleştiri, "bize karşı kurulan komplonun bir parçası" olarak kolayca yaftalanır.

c) Kimliksel Alan (Hedef: "Biz" ve "Onlar"): Bu, hasım istihbarat servislerinin en derin ve en stratejik olarak kullandıkları katmandır. Amaç, bir grubun kimlik tanımını, yani "Biz kimiz?" sorusuna verdiği cevabı değiştirmektir. Bu başarıldığında, grubun değerleri, hedefleri ve dünya görüşü kalıcı olarak yeniden şekillenir.

GÖLGELERİN ÖTESİNDEKİ SAVAŞ: ORTA DOĞU'DA BİLİŞSEL HAREKÂT VE ANLATI MÜHENDİSLİĞİ

SERKAN YILDIZ

- **Anlam Monopolü Yaratma:** Bu savaşın nihai hedefi, anlam ve meşruiyet üzerinde tekel kurmaktır. Bir grubun "terörist" mi yoksa "özgürlük savaşçısı" mı; bir eylemin "katliam" mı yoksa "terörle mücadele operasyonu" mu; bir liderin "diktatör" mü yoksa "istikrarın garantisi" mi olarak tanımlanacağı, bu savaşın sonucunda belirlenir. Bu tanımlama gücünü elinde tutan aktör, uluslararası hukuku, ekonomik yaptırımları ve askerî müdahaleleri kendi lehine çevirecek ahlaki ve siyasi zemini inşa etmiş olur. Örneğin, bir rakip ülkenin liderini yıllar süren sistematik bir operasyonla "şeytanlaştırdığınızda" (demonization), o ülkeye yönelik en sert müdahaleler bile kendi kamuoyunuz ve müttefikleriniz nezdinde "gerekli bir kötülük" olarak kabul görür.

Özetle, Orta Doğu'daki bu görünmez savaş, basit bir yalan veya propaganda yarışından ibaret değildir. Bu, devletlerin ve diğer aktörlerin, rakiplerinin ve hatta kendi toplumlarının zihin coğrafyasını yeniden çizmek, algı sınırlarını belirlemek ve nihayetinde "gerçekliğin" kendisini tanımlama gücünü ele geçirmek için yürüttükleri, son derece bilimsel ve metodik bir varoluş mücadelesidir.

2. Anlatı Mühendisliği: Operasyonel Sanat (Tradecraft)

Anlatı mühendisliği, bilişsel harekâtın omurgasını oluşturan operasyonel bir sanattır. Bu, basit bir yalan veya "fake news" üretiminden ibaret değildir. Aksine, mevcut gerçeklik parçacıklarını, kültürel kodları, tarihi travmaları ve psikolojik eğilimleri kullanarak, hedef kitlenin zihninde kolayca kabul görecektir, tutarlı ve duygusal olarak rezonans yaratan bir "büyük hikâye" (meta-narrative) inşa etme sürecidir.

Bu sofistike mühendisliğin temel adımlarını şu şekilde soyutlayabilirim:

a) **Teşhis ve Keşif (OSINT ve HUMINT Entegrasyonu):** Operasyonun ilk ve en kritik aşaması hedefin bilişsel haritasını çıkarmaktır.

*Anlatı mühendisliği,
bilişsel harekâtın
omurgasını oluşturan
operasyonel bir sanattır.*

GÖLGELERİN ÖTESİNDEKİ SAVAŞ: ORTA DOĞU'DA BİLİŞSEL HAREKÂT VE ANLATI MÜHENDİSLİĞİ

SERKAN YILDIZ

Toplumsal kanaat
önderleriyle,
akademisyenlerle,
gazetecilerle yapılan
"masum" sohbetler,
aslında bu bilişsel fay
hatlarının ne kadar derin
ve ne kadar istismara
açık olduğunu ölçen
birer barometre görevi
görür.

- Açık Kaynak İstihbaratı (OSINT): Sosyal medya trendleri, forum tartışmaları, akademik makaleler ve medya analizleri taranarak toplumun fay hatları, korkuları, umutları ve tabuları belirlenir. Hangi konuların viral olduğu, hangi "hashtag"lerin kitleleri harekete geçirdiği, hangi "influencer"ların kilit rol oynadığı tespit edilir. Bu, makro düzeyde bir zafiyet analizidir.
- İnsana Dayalı İstihbarat (HUMINT): OSINT ile belirlenen bu makro veriler, sahadaki ajanlar, kültürel ataşeler veya "erişim ajanları" aracılığıyla doğrulanır ve derinleştirilir. Toplumun kanaat önderleriyle, akademisyenlerle, gazetecilerle yapılan "masum" sohbetler, aslında bu bilişsel fay hatlarının ne kadar derin ve ne kadar istismara açık olduğunu ölçen birer barometre görevi görür.

b) Anlatı Çerçevesinin Tasarımı: Keşif aşamasında elde edilen verilerle, hedefin bilişsel zafiyetlerine yönelik bir anlatı çerçevesi tasarlanır. Bu çerçeve genellikle ikili karşıtlıklar üzerine kurulur:

- Mağduriyet vs. Saldırganlık (Örn: "Topraklarımız işgal altında" anlatısı)
- Modernite vs. Gelenek (Örn: "Değerlerimizi yok ediyorlar" anlatısı)
- Kaos vs. İstikrar (Örn: "Biz yoksak, sonuç felaket olur" anlatısı)
- Temizlik vs. Yolsuzluk (Örn: "Yönetim baştan aşağı kirlenmiş" anlatısı)

Seçilen anlatı, hedefin mevcut dünya görüşünü tamamen reddetmek yerine, o görüşü kendi amaçları doğrultusunda "eğip büken" bir yapıda olmalıdır. Analizlerimde sıkça vurguladığım bir bilişsel ilke burada devreye girer: Onaylama Eğilimi (Confirmation Bias). İnsanlar, mevcut inançlarını doğrulayan bilgileri, onlarla çelişen bilgilere tercih ederler. Başarılı bir anlatı mühendisi, hedef kitlenin bu eğilimini sonuna kadar sömürür.

GÖLGELERİN ÖTESİNDEKİ SAVAŞ: ORTA DOĞU'DA BİLİŞSEL HAREKÂT VE ANLATI MÜHENDİSLİĞİ

SERKAN YILDIZ

c) Yayılım ve Yankılandırma (Amplification): Tasarlanan anlatı, çeşitli kanallarla hedefe zerk edilir.

- **Astroturfing:** "Yapay çim" anlamına gelen bu terim, gerçekte var olmayan bir halk desteği veya taban hareketinin illüzyonunu yaratmaktır. Bot hesaplar, "troll" orduları ve maaşlı yorumcular aracılığıyla, tasarlanan anlatının sanki "halkın ortak görüşüymüş" gibi görünmesi sağlanır.
- **Enformasyon Ajanları (Agents of Influence):** Bunlar klasik casuslar değildir. Saygın bir gazeteci, popüler bir akademisyen, karizmatik bir STK lideri veya bir sosyal medya fenomeni olabilirler. Bu kişiler, kendilerine servis edilen anlatıyı, kendi yorumlarını da katarak, sahip oldukları güvenilirlik ve erişim gücüyle kitlelere yayarlar. Çoğu zaman, kendilerinin de bir operasyonun parçası olduklarının farkında bile olmayabilirler; sadece "doğru olduğuna inandıkları" bir fikri savunurlar.
- **Malenformasyon (Malinformation):** Bu, dezenformasyondan (kasıtlı yalan) daha tehlikeli bir silahtır. Malenformasyon, gerçek bir bilginin (örn: sızdırılmış bir e-posta, gizli bir ses kaydı) kasıtlı olarak, belirli bir zamanda ve bağlamda, hedefi itibarsızlaştırmak veya toplumsal kaos yaratmak amacıyla yayılmasıdır. Bilgi gerçek olduğu için yalanlanması imkânsızdır; tartışma bilginin doğruluğundan, yayılma amacına ve yarattığı etkiye kayar ki bu da operatörün istediği şeydir.

3. Orta Doğu Sahnesinden Operasyonel Modeller

Analizlerimde sıkça kullandığım bir ilke vardır: İstihbarat operasyonları, içinde bulundukları toplumun kültürel, sosyal ve teknolojik dokusunu bir silah gibi kullanır. Orta Doğu, bu ilkenin en net gözlemlendiği laboratuvarıdır. Aşağıda, daha önce bahsettiğim modellerin sahadaki somut işleyiş mekanizmalarını gizliliği ihlal etmeden, operasyonel bir bakış açısıyla detaylandıracağım.

Model A: Vekalet Savaşlarının Meşrulaştırılması:

Bu model, sadece bir "halkla ilişkiler" faaliyeti değil, çok katmanlı bir "Sistemik Meşruiyet İnşası" operasyonudur. Bir devletin, desteklediği vekile (proxy) sağladığı kinetik destek (silah, mühimmat, eğitim) ne kadar önemliyse, sağladığı bilişsel destek (anlatı, meşruiyet, propaganda) de o kadar hayatidir. Operasyon genellikle şu adımları izler:

- **Medya Altyapısının Kurulması:** Sponsor devlet, vekil güce doğrudan veya dolaylı olarak kendi medya kanallarını kurması için finansal ve teknik destek sağlar. Bu, genellikle bir uydu televizyon kanalı, birden çok dilde (özellikle Arapça ve İngilizce) yayın yapan bir haber ajansı ve sosyal medya "içerik üretim çiftlikleri" (content farms) şeklinde olur. Bu yapılar, vekil gücün "resmî sesi" hâline gelir ve tüm dünyaya kendi çerçevededikleri bilgiyi pompalar.

GÖLGELERİN ÖTESİNDEKİ SAVAŞ: ORTA DOĞU'DA BİLİŞSEL HAREKÂT VE ANLATI MÜHENDİSLİĞİ

SERKAN YILDIZ

- Dış Kitleye (Uluslararası Kamuoyu) Yönelik Anlatı: Bu anlatı tamamen farklıdır. Dili seküler ve evrenselidir. "İnsan hakları", "kendi kaderini tayin hakkı", "işgale karşı direniş", "sivil kayıplar" gibi kavramlar üzerine odaklanılır. Hazırlanan raporlarda ve videolarda, rakibin bombardımanında yaralanmış çocuklar, yıkılmış hastaneler ve evler ön plandadır. Vekil gücün silahlı unsurları ya hiç gösterilmez ya da "halkını koruyan yerel savunma güçleri" olarak sunulur.
- Yankı Odası ve Meşruiyet Transferi: Üretilen dış anlatı, Batı'daki hedef kitlelere ulaştırılır. Burada "erişim ajanları" ve "faydalı aptallar" (useful idiots) kritik rol oynar.
  - Sponsor devletin fonladığı "düşünce kuruluşları" veya "sivil toplum örgütleri", vekil gücün medya kanallarının ürettiği görüntü ve iddiaları alıp, akademik veya hukuki bir dille raporlaştırır.
  - Bu raporlar, Batı'da belirli bir siyasi görüşe sahip, çatışmayı uzaktan takip eden ve genellikle tek taraflı bilgi akışına maruz kalan gazetecilere, akademisyenlere ve aktivistlere servis edilir. Bu kişiler, "güvenilir bir STK'dan geldiği" veya "akademik bir çalışmaya dayandığı" için bu bilgileri sorgulamadan kendi makalelerinde veya sosyal medya hesaplarında paylaşır. Böylece, bir vekil gücün propaganda merkezinde üretilen bir iddia, Batılı saygın bir gazetecinin ağzından yeniden dolaşıma girerek meşruiyet transferine uğramış olur.

Model B: "Kırılğan Devlet" Operasyonları:

Bu modelin sahadaki adı "Siyasi Maliyet Artırımı" veya "Yönetilemezlik Mühendisliği" olabilir. Amaç, bir devrimi tetiklemekten ziyade, rakip rejimin tüm kaynaklarını, dikkatini ve enerjisini kendi iç sorunlarına harcamasını sağlayarak onu uluslararası alanda felç etmektir.

- Mikro-Hedeflemeli Zafiyet Analizi: Operasyon, ülkenin genel fay hatlarından (Sünni-Şii, Arap-Kürt vb.) daha derine iner. İstihbarat servisi, belirli bir şehirdeki belirli bir mahallenin su kesintisi sorununu, bir kasabadaki aşiretler arası arazi anlaşmazlığını veya belirli bir üniversitedeki öğrenci grupları arasındaki gerilimi tespit eder. Bu mikro-gerilimler, büyük bir yangını başlatacak kıvılcımlar olarak görülür.
- Fısıltı Ağlarının Aktive Edilmesi (Whisper Network Activation): Bilgi, doğrudan sosyal medyaya boca edilmez. Bu, acemiliktir. Profesyonel bir operasyon, bilginin "organik" olarak yayılıyor gibi görünmesini sağlar.

GÖLGELERİN ÖTESİNDEKİ SAVAŞ: ORTA DOĞU'DA BİLİŞSEL HAREKÂT VE ANLATI MÜHENDİSLİĞİ

SERKAN YILDIZ

- Örnek Senaryo: Hedef, yolsuzluğa batmış bir rakip ülke rejimi olsun. Operatörler, "Hükûmetin elektrik santralleri için aldığı düşük kaliteli yakıt, zengin bir iş adamının yeğenine ait paravan bir şirket üzerinden üç katı fiyata devlete satıldı. Bu yüzden elektrikler sürekli kesiliyor." şeklinde son derece spesifik ve inanması kolay bir hikâye tasarlar.
- Bu hikâye, bir belge veya ses kaydı gibi sahte bir "kanıtla" birlikte, o bölgede etkili olan ancak muhalif kimliğiyle bilinmeyen, güvenilir bir yerel gazeteciye veya bir WhatsApp grup yöneticisine "sızdırılır".
- Aynı anda sahadaki bir HUMINT unsuru, çarşıdaki esnafla sohbet ederken bu "duyumunu" birkaç kilit kişiye "sır" olarak anlatır.
- Dijital Yangın Hızlandırıcılar: "Fısıltı" belirli bir doygunluğa ulaştığında dijital operasyon başlar. Daha önce sızdırılan hikâye, yüzlerce bot ve troll hesabı tarafından aynı anda farklı platformlarda paylaşılmaya başlanır. "#ElektriğimiVer" veya "#YolsuzBakan" gibi etiketler oluşturulur. Amaç, algoritmayı manipüle ederek konuyu "gündem" (trending topic) hâline getirmek ve henüz duymamış olan milyonlarca insanın da dikkatini çekmektir. Bu aşamada, ilk başta sessiz kalan ana akım medya da kamuoyu baskısıyla konuyu haber yapmak zorunda kalır. Sonuç, rejimi haftalarca meşgul eden, bakanların istifasına yol açabilen ve halkın devlete olan güvenini bir kat daha aşındıran başarılı bir yıpratma operasyonudur.

Model C: Radikalleşme ve "Dijital Hilafet" (Operasyonel Adımlar)

Bu model, bilişsel harekâtın en tehlikeli formlarından biridir ve ben bunu "Anlam Boşluğunun Silahlandırılması" olarak tanımlıyorum. DEAŞ'ın başarısı, sunduğu ürünün hedef kitlenin psikolojik ihtiyaçlarıyla mükemmel bir şekilde örtüşmesinde yatıyordu.

- Hedef Kitle Profili ve "Psikolojik Kanca": Örgütün propaganda birimi, farklı profillere yönelik farklı "psikolojik kancalar" tasarlamıştı.
  - "Güçsüz Savaşçı": Avrupa'nın banliyölerinde ırkçılığa uğrayan, işsiz, kendini toplumda "erkek" olarak kanıtlayamamış gençlere, ellerinde son model silahlarla "kâfirlere" karşı savaşan, bir "ümme"nin koruyucusu olan kahraman savaşçı imajı sunuldu. Bu, güç ve saygı vaadiydi.
  - "İdealist Hayalperest": Dünyadaki adaletsizliklerden rahatsız olan, saf ve romantik bir "İslami Altın Çağ" ütopyasına inanan gençlere, yozlaşmış dünyadan kaçıp "gerçek İslam'ın" yaşandığı bir devleti kurma ve orada yaşama vaadi sunuldu. Bu, anlam ve amaç vaadiydi.
  - "Maceraperest Oyuncu (Gamer)": Bütün gün bilgisayar başında savaş oyunları oynayan, gerçeklikle bağı zayıflamış gençlere, "oyunun" gerçeğini yaşama fırsatı sunuldu. Propaganda videolarında kullanılan birinci şahıs kamera açıları (GoPro), ağır çekim patlama efektleri ve oyun estetiği, bu kitle için özel olarak tasarlanmıştı. Bu, macera ve adrenalin vaadiydi.

GÖLGELERİN ÖTESİNDEKİ SAVAŞ: ORTA DOĞU'DA BİLİŞSEL HAREKÂT VE ANLATI MÜHENDİSLİĞİ

SERKAN YILDIZ

- Sanal Cemaat ve İzolasyon: İşe alım süreci, bire bir ve kişiseldi. Örgütün "siber-davacıları", sosyal medyada potansiyel hedefleri tespit eder, onlarla özel mesajlaşma yoluyla dostluk kurar ve yavaş yavaş izole ederlerdi. Hedef, ailesinden ve çevresinden gelen karşı argümanları "Onlar bilmiyor, onlar kâfirlerin propagandasını dinliyor." diyerek değersizleştirecek bir zihinsel duruma getirilirdi. Kişi, fiziksel olarak Paris veya Berlin'de yaşarken, zihinsel ve duygusal olarak Rakka'da yaşayan bir "sanal cemaatin" parçası hâline gelirdi.
- Anlatının Estetikleştirilmesi: DEAŞ'ın en büyük başarısı, vahşeti estetize etmesiydi. Turuncu tulumlar içindeki esirlerin infaz videoları, sadece bir vahşet gösterisi değil, aynı zamanda Hollywood filmlerini andıran sinematografik bir dille, sembolik bir "adaletin tecellisi" anlatısı olarak sunuluyordu. Bu, hem düşmanlarına korku salıyor hem de şiddete eğilimli radikal kitle için çekici bir güç gösterisi işlevi görüyordu. Bu, klasik terör örgütlerinin bulanık ve kalitesiz propaganda videolarından bir kopuşu temsil eden, son derece bilinçli bir marka yönetimi stratejisiydi.

4. Karşı-Bilişsel Harekât: Sisın İçinde Yol Bulmak

- Bu tür operasyonlara karşı koymak, bir siber saldırıyı engellemekten veya bir casus ağını çökertmekten çok daha zordur; zira düşman, fiziksel bir varlık değil, bir fikirdir.
- Pasif Savunma Yetersizliği: Basitçe "yalan haber" sitelerini engellemek veya dezenformasyonu "tekzip etmek" etkisizdir. Çünkü bir yalan, siz onu yalanlayana kadar dünyanın yarısını dolaşmış ve bilişsel bir tortu bırakmıştır. "Çamur at, izi kalsın" prensibi, bilişsel savaşın temel ilkelerindendir.
- Aktif Savunma: Bilişsel Direnç (Cognitive Resilience): Gerçek savunma, toplumun bütününe kapsayan bir "bilişsel direnç" inşa etmekle mümkündür. Bu, okullarda eleştirel düşünme ve medya okuryazarlığı eğitimini temel bir ders hâline getirmekle başlar. Toplumun, önüne gelen her bilgiyi sorgulama, kaynağını kontrol etme ve bilginin sunuluşundaki çerçeveyi (framing) fark etme yeteneği kazanması gerekir.
- Karşı İstihbaratın Yeni Rolü: Modern karşı istihbarat servislerinin görevi, sadece düşman ajanlarını yakalamak değildir. Aynı zamanda, kendi kamuoyuna yönelik bilişsel operasyonları kaynağında teşhis etmek, deşifre etmek ve bu operasyonların arkasındaki aktörleri ve niyetleri ifşa ederek etkisiz hale getirmektir. Bu, bir nevi "ulusal zihnin bağıışıklık sistemini" güçlendirmektir.

GÖLGELERİN ÖTESİNDEKİ SAVAŞ: ORTA DOĞU'DA BİLİŞSEL HAREKÂT VE ANLATI MÜHENDİSLİĞİ

SERKAN YILDIZ

Sonuç: Türkiye İçin Stratejik Çıkarımlar

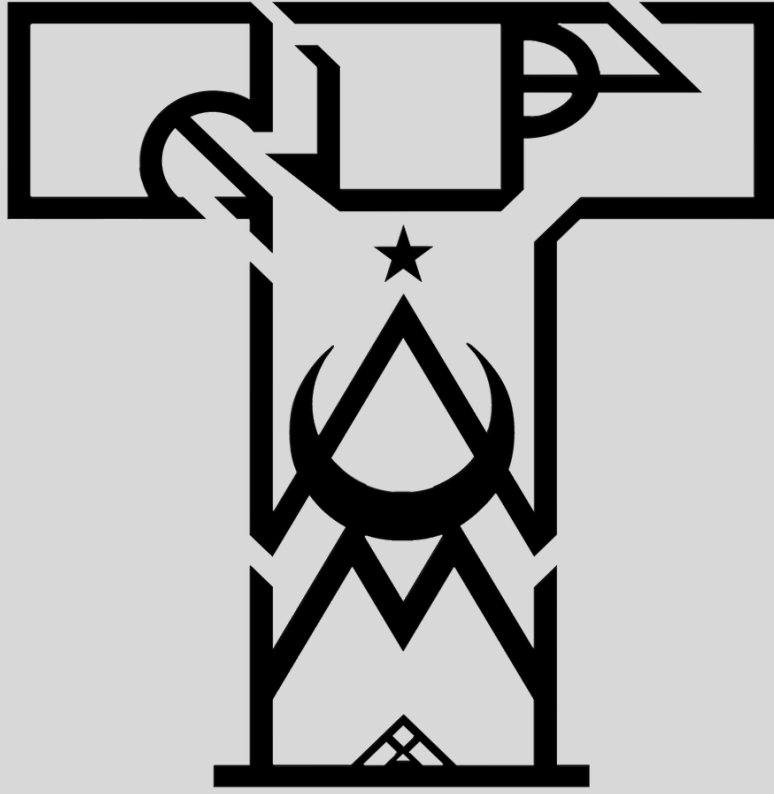
Orta Doğu'daki güç mücadelesi, giderek daha fazla zihinleri kontrol etme savaşına dönüşmektedir. Türkiye, jeopolitik konumu, tarihi mirası ve bölgesel iddiaları nedeniyle bu savaşın tam merkezinde yer almaktadır. Ülkemize yönelik yürütülen ve hem iç istikrarımızı hem de dış politikadaki meşruiyetimizi hedef alan sayısız anlatı operasyonu mevcuttur.

Bu yeni harp sahasında başarılı olmak için sadece askerî ve ekonomik güce sahip olmak yeterli değildir. Türkiye, hem kendi ulusal anlatısını güçlü, tutarlı ve kapsayıcı bir şekilde inşa etme ve dünyaya sunma (aktif anlatı mühendisliği), hem de kendi toplumunu dış kaynaklı bilişsel saldırılara karşı daha dirençli kılma (savunmacı karşı-bilişsel harekât) kapasitesini eş zamanlı olarak geliştirmek zorundadır.

Unutulmamalıdır ki, 21. yüzyılın en güçlü silahı bir şehri yok eden değil, bir zihni fetheden silahtır. Ve Orta Doğu'nun geleceği mürekkep veya kanla değil, ustalıkla tasarlanmış anlatılarla yazılacaktır. Bu gerçeği görmezden gelen her aktör en sofistike silah sistemlerine sahip olsa dahi, sahnedeki rolünü bir başkasının yazdığı senaryoyu oynamaya indirgeme riskiyle karşı karşıyadır. Bizim görevimiz, kendi senaryomuzu yazmak ve oynamaktır.

Serkan YILDIZ - İstihbarat ve Güvenlik Uzmanı Serkan Yıldız, Kütahya'da ilk ve ortaöğrenimini tamamladıktan sonra askerî okul sınavlarını kazanarak eğitime devam etmiş, mezuniyetinin ardından çeşitli kurs ve eğitimler almıştır. Kariyeri boyunca özellikle Doğu Avrupa'da olmak üzere birçok yurtdışı görevde bulunmuş, mecburi hizmet süresini tamamladıktan sonra emekli olmuştur. Serkan Yıldız, Ocak Medya, Karar, ENPHaber, Haber365, Independent Türkçe ve dikGAZETE gibi platformlarda istihbarat, terörle mücadele, stratejik analiz ve güvenlik politikaları üzerine makaleler kaleme almaktadır. Yazılarında istihbarat dünyasındaki örtülü faaliyet ile örtülü operasyonlar ve stratejik istihbaratın güncellenmesi gibi konulara değinmektedir. Şu anda Anadolu Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Yüksek Lisans Eğitime devam etmektedir. Halen özel bir şirkette danışmanlık yapmakta olan Serkan Yıldız; İngilizce, Rusça, İtalyanca ve Sırpça (Boşnakça ve Hırvatça dahil) dillerini bilmektedir.

Türk Dış Politikası Araştırma Merkezi © 2025

www.tudpam.org